

Bakalářská práce

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

PASTORACE VE VĚZNICÍCH A NÁSLEDNÁ DUCHOVNÍ PÉČE O PROPUŠTĚNÉ

Vedoucí práce: Mgr. Michal Opatrný, Dr. theol.

Autor práce: Pavel Pešek

Studijní obor: Pastorační asistence / kombinované studium

Ročník: třetí

2011

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

30. března 2011

.....
Pavel Pešek

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Michalu Opatrnému, Dr. theol. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1 Vymezení pojmů	8
1.1 Křesťanská církev	8
1.1.1 Nový pohled církve na svět	9
1.1.2 Poslání církve	11
1.1.3 Všeobecné kněžství věřících	13
1.2 Pojem pastorační	14
1.2.1 Poslání pastorační	15
1.2.2 Pastorační rozhovor	16
1.2.3 Svátostná eucharistie jako podpora pastorační	17
2 Pastorační ve vězeňství	19
2.1 Vězeňství v České republice	19
2.1.1 Profese působící ve věznicích	20
2.1.2 Programy zacházení	22
2.2 Duchovní služba ve věznicích a vazebních věznicích	22
2.2.1 Vězeňská duchovenská péče	22
2.2.2 Cílová skupina pastorační	23
2.2.3 Vězeňská duchovní služba v České republice	24
2.2.4 Vězeňský kaplan a dobrovolníci	25
2.2.5 Podíl pastorační na přípravě vězňů na život po propuštění z vězení	26
2.3 Situace vzniklá po propuštění	27
2.3.1 Problémy vznikající po propuštění	27
2.3.2 Tvrdá realita svobodného člověka	28
3 Pastorační péče v zařízeních poskytujících sociální služby pro osoby bez přístřeší	29
3.1 Zařízení poskytující sociální služby pro osoby bez přístřeší	29
3.1.1 Sociální práce pro propuštěné	29
3.1.2 Pastorační práce pro propuštěné	30
3.2 Pastorační činnost v azylových domech	31
3.2.1 Azylový dům sv. Petra v Záblatí	31
3.2.2 Poslání a poskytované služby azylového domu pro muže	32
3.2.3 Pastorační v azylovém domě	33
4 Metodika výzkumu pastorační péče	36
4.1 Cíl výzkumu	36
4.2 Charakteristika zkoumaného vzorku	36
4.3 Popis výzkumné metody	37
4.3.1 Dotazníkové šetření	37
4.3.2 Polostrukturovaný rozhovor	37
5 Zpracování a analýza dotazníků a rozhovorů	39
5.1 Obsah a zpracování dotazníkového šetření	39
5.1.1 Analýza sběru dat	39
5.2 Obsah a zpracování rozhovoru	41
5.2.1 Analýza sběru dat	42
6 Shrnutí výzkumů	44
6.1 Shrnutí dat z výzkumu mezi duchovními	44
6.2 Shrnutí dat z výzkumu mezi klienty azylového domu	45
7 Zhodnocení získaných poznatků	48
ZÁVĚR	49
Prameny a literatura	51
Prameny	51
Církevní dokumenty	51
Ostatní předpisy a opatření	51
Osobní sdělení	51
Literatura	51
Tištěné publikace	51
Internetové zdroje	53
Seznam použitých biblických zkratk	55
Seznam ostatních použitých zkratk	55

<i>Seznam příloh</i>	56
PŘÍLOHY	57
<i>Příloha č. I.</i>	57
<i>Příloha č. II.</i>	59
<i>Příloha č. III.</i>	60
<i>Příloha č. IV.</i>	61
<i>Příloha č. V.</i>	62
<i>Příloha č. VI.</i>	63
<i>Příloha č. VII.</i>	64
<i>Příloha č. VIII.</i>	65
<i>Příloha č. IX.</i>	66
<i>Příloha č. X.</i>	67
<i>Příloha č. XI.</i>	68
<i>Příloha č. XII.</i>	69
<i>Příloha č. XIII.</i>	70
ABSTRAKT	70
ABSTRACT	72

ÚVOD

Zvolené téma bakalářské práce „*Pastorace ve věznicích a následná duchovní péče o propuštěné*“ úzce souvisí s mým současným zaměstnáním. Pracuji v charitní organizaci, poskytující sociální služby preventivní péče pro muže bez domova, přicházející z výkonu trestu odnětí svobody nebo z psychiatrických léčení. Služby jsou poskytovány občanům České republiky (ČR) včetně zde žijícím národnostním menšinám, cizím státním příslušníkům, kteří ovládají český jazyk slovem i písmem a mají v ČR zařazený trvalý pobyt.

Ke svému současnému zaměstnání jsem se dostal díky P. Pavlu Šimákovi, který v letech 1993 až 2005 působil ve farnostech spravovaných z Prachatic a od roku 2005 v Kaplici, odkud obstarává dalších devět přidělených farností. P. Pavel položil základní kámen v pomoci bezprizorním lidem a díky jeho počáteční činnosti vznikly azylové domy nejprve v Prachaticích a později ve Frantolech a Záblatí. Staral se nejenom o svěřené farnosti a farníky, ale také o lidi bez domova a zvláště příchozí z vězení, kterým poskytoval střechu nad hlavou, stravu a duchovní útěchu. Navštěvoval též psychiatrické léčebny, nejvíce v Červeném Dvoře nedaleko Českého Krumlova. P. Pavel dával lidem naději a navíc jim dokázal přiblížit Boha jako milujícího Otce. Každý člověk byl pro něj důležitý a potřebný, každý u něj našel své místo. Jeho výjimečné počinání mě natolik oslovilo, že jsem se této problematice začal věnovat. V sociální oblasti pracuji již sedmým rokem a tématu „*Pastorace ve věznicích a následná duchovní péče o propuštěné*“ věnuji i tuto bakalářskou práci.

Jednou z mnoha charitních organizací, poskytujících sociální a zprostředkujících duchovní služby, je také azylový dům sv. Petra v Záblatí (DSP), spadající pod Farní charitu Prachatic. Zařízení je zaměřené na samostatné muže, kteří přišli vlastní vinou nebo vlivem nepříznivých okolností o své rodinné zázemí, a tím ztratili jistotu, bezpečí a svůj sociální statut. Dům svatého Petra pro muže je pobytové azylové zařízení, které poskytuje základní sociální služby, jejichž součástí je také nabízená duchovní služba, a to ve spolupráci s ŘK farnostmi v Záblatí a Prachaticích a také v Kaplici (více v kapitole 3.2).

V Bibli, v podobenství o milosrdném Samařanovi (srov. Lk 10, 25–37), čteme o tom, kdo je náš bližní a jak se k němu máme chovat. Je to ten, kdo je v nesnázích a potřebuje naši pomoc. A my se máme zachovat jako milosrdný Samařan, který povýšil lásku k člověku nad náboženské předpisy. Mojžíšův zákon není tímto jednáním nijak rušen, nýbrž se ze své podstaty naplňuje v Kristově zákoně o lásce k bližnímu. Poznávat, kdo je můj bližní, je jedním z našich prvořadých úkolů zde na zemi. Není to a priori nám daná ctnost, ale souvisí to s naší snahou a pílí být lepším člověkem, žít pro druhé.

Láska k bližním povýšená nad zákon, stojící nad náboženskými předpisy: „Nedomnívejte se, že jsem přišel zrušit Zákon nebo Proroky; nepřišel jsem zrušit, nýbrž naplnit“. (Mt 5,17)

A právě příklad milosrdného Samařana nám ukazuje mít na naší životní pouti oči vždy otevřené, abychom nepřehlédli toho, kdo je nám bližním, a také měli dostatek sil a odvahy v jakékoli situaci člověku v nouzi pomoci.

Cílem této bakalářské práce je popsat současné základní principy duchovní péče ve věznicích v České republice a následné poskytování pastorační služby o propuštěné, kteří se ocitli bez přístřeší, a zjistit nakolik může mít tato duchovní péče přínos pro integraci propuštěných osob zpět do společnosti.

V úvodu této práce vymezuji pojmy „Křesťanská církev“ a „Pastorace“, následně přibližuji pastorační činnost duchovních ve vězeňství v ČR a pro ucelený přehled uvádím pomáhající profese a programy zacházení. Dále popisuji rozdíl mezi Vězeňskou duchovenskou péčí (VDP) a Vězeňskou duchovní službou (VDS). Nezapomínám též na cílovou skupinu pastorace, kterou jsou sami odsouzení, a na jejich přípravu před vlastním propuštěním. Zabývám se též vzniklou nepříznivou situací osob propuštěných na svobodu, poukazuji na jejich strasti, když je venku nikdo nečeká.

Nakonec přibližuji pastorační činnost u charitních pomáhajících organizací se zaměřením na již zmíněný azylový Dům sv. Petra v Záblatí.

V úvodu čtvrté kapitoly popisuji metodiku výzkumu pastorační péče, kde uvádím cíl výzkumu, charakteristiku zkoumaného vzorku a popis výzkumné metody. Dále pokračuji zpracováním a analýzou sběru dat z dotazníkového šetření a analýzou dat získaných z výpisu z osobní dokumentace, z obsahu rozhovoru a ze závěrečné prognózy. Práce je zakončena shrnutím výzkumu, diskuzí a závěrečnou sumarizací.

Při tvorbě této práce jsem vycházel z odborných knih a dalších publikací, zejména z těch, které se zabývají charitní a sociální prací se skupinami ohrožených osob. Mezi základní patřily např. „*Praktická teologie pro sociální pracovníky*“ od Michaela Martinka a kolektivu; kniha od Jaroslava Hály „*Úvod do teorie a praxe vězeňství*“; od Michala Opatrného, Markuse Lehnera a kol. „*Teorie a praxe charitativní práce*“ nebo „*Bezdomovství – externí vyloučení*“ od Vlastimila a Ilji Hradeckých, a další knihy a publikace.

Téma, zabývající se pastorační činností, jsem si vybral nejen proto, že pracuji v azylovém zařízení a stýkám se s lidmi propuštěnými z vězení, v kontextu s lidmi bez domova, ale také proto, neboť se domnívám, že právě v této sociální oblasti je duchovní péče o potřebné z mého pohledu nedostatečná a přitom nanejvýš potřebná. Každý člověk, ten první i ten poslední, je Bohem stvořený a milovaný, každý má právo v tomto neklidném světě prožít svůj život v míru a pokoji.

1 Vymezení pojmů

1.1 Křesťanská církev

Katechismus katolické církve učí, že církev je všeobecné společenství věřících. Lidé, kteří jsou do ní křtem iniciováni, spojuje s Kristem a provází je při pozemském putování, aby mohli žít jako křesťané. Tak církev plní odkaz svého Pána Ježíše Krista a připravuje se na jeho slavný příchod.¹

Podle apoštolského vyznání víry (Nicejsko-cařihradského) je církev „jedna svatá, všeobecná a apoštolská“. Církev věří v Boha, který ji z lásky k lidem pověřil uskutečněním své spásné vůle, je viditelnou Boží přítomností. Pravost a čistota jejího učení je dána svatostí Krista a neomylností učitelského úřadu církve v učení víry a mravů.²

Bůh se v církvi projevuje tajemnou jednotou „Otce, Syna a Ducha“. S touto jednotou je církev skrze Božího Syna pevně spojena a my díky Synu můžeme volat k Otci „Abba, Otče!“ (srov. Řím 8,15; Gal 4,4–6)

„V té chvíli zajásal Ježíš v Duchu svatém a řekl: Velebím tě, Otče, Pane nebe a země, že když jsi tyto věci ukryl před moudrými a chytrými, odhalil jsi je maličkým; ano, Otče, tak se ti zalíbilo! Všechno je mi dáno od mého Otce. A nikdo neví, kdo je Syn, jen Otec, ani kdo je Otec, jen Syn a ten, komu to chce Syn zjevit.“ (Lk 10,21–23)³

Máme mnoho starozákonních a novozákonních obrazů církve. Jejich popis je jistě zajímavý, ale není to hlavním úkolem této práce. Proto uvedu jen některé.

Kristus je světlem národů. Syn, který byl poslán od Otce, aby uvedl v život nebeské království na zemi, a skrze krev a vodu tryskající z probodeného boku po ukřižování uskutečnil vykoupení lidstva.⁴

Vzkříšený Kristus je živým svědectvím Boha Otce o nezlomné lásce k lidskému pokolení. Boží Syn byl dán lidem jako jediná možná záchrana přinášející spásu. Velikonoční událost byla počáteční jiskrou, která zažehla věčné Boží světlo svítící všem lidem na cestu k „domovu“.⁵

Kristus svým světlem lásky ozařuje celé lidstvo a církev je skrze Krista pevně zakotvena v Bohu, je živým znamením tohoto spojení s Bohem a též nástrojem jednoty mezi lidmi. Skrze církev proniká světlo Kristovo do každého lidského srdce. V církvi se věřící shromažďují ve společenství a dosahují tím plného spojení s Kristem.⁶

Církev – Kristovo tajemné Tělo. Pohledy církevních otců a teologů na církev jako „tělo Kristovo“ jsou poněkud odlišné. Zatímco Pius XII. považoval tento výraz za základní pojem církve, naopak tomista Koster jen za metaforu o církvi, kterou se lidé snaží vyjádřit Boží svrchovanost. Druhý vatikánský koncil nakonec za ústřední pojem církve stanovil „Boží lid“.⁷ Přesto má pojem Kristovo tajemné Tělo v církvi své místo. Kristus svou obětí na kříži vykoupil člověka a získal pro něho nový rozměr. Člověk je přetvořen v nové stvoření, když mu Kristus uděluje svého Ducha, a tak z něj vytváří

¹ Srov. *Věřím: Malý katolický katechismus*, s. 77.

² Srov. MÜLLER, L. G. *Dogmatika pro studium i pastoraci*, s. 581–582.

³ Tamtéž, s. 438–439.

⁴ Srov. *Lumen gentium*, čl. 3.

⁵ Srov. MÜLLER, L. G. *Dogmatika pro studium i pastoraci*, s. 279–280.

⁶ Srov. *Lumen gentium*, čl. 1.

⁷ Srov. PESCH, H. O. *Druhý vatikánský koncil*, s. 173–175.

tajemným způsobem své mystické tělo. Věřící v Kristu se stávají údy Kristova těla a jeden a týž Duch rozděluje k užítku církve své rozličné dary podle potřeby služeb v církvi. Věřící mají podíl na všech tajemstvích jeho života, umírají spolu s ním a spolu s ním vstávají k životu, až nakonec s ním budou i vládnout.

Kristus žije v církvi, protože církev je jeho Tělo. Vede svou církev v těžkostech, pronásledování a věřící jsou spojeni s jeho utrpením; trpí s ním, aby s ním byli také v eschatologické fázi oslavení.⁸

Pojem tajemného Těla Kristova, který vyjadřuje vztah mezi církví a Kristem, nacházíme zvláště u sv. Pavla. Apoštol tento tajemný vztah přirovnává k „ženichu“ – Kristu a „nevěště“ – církvi.⁹

Církev – chrám Duchu svatého. V biblickém pojetí je slovo chrám vyjádřením stálé Boží přítomnosti. Ve Starém zákoně čteme, jak král Šalomoun uložil do svatostánku schránu Hospodinovy smlouvy (srov. též 1 Král 8,1–11), znamení Boží přítomnosti, které vyjadřuje skutečnost, že Bůh chce mluvit ke svému lidu, že chce přebývat v jeho středu.

Nový zákon nám označuje církev jako Boží chrám, místo, kde přebývá Bůh a působí Duch svatý, a mluví o stálé Boží přítomnosti tam, kde se kolem svátostné eucharistie lidé shromažďují v jeho jménu. Proto chrám není mrtvá stavba, ale duchovní budova z živých kamenů, kde základním kamenem je Ježíš Kristus a věřící jeho částí: „Nevíte, že jste Boží chrám a Duch Boží ve vás přebývá?“ (1 Kor 3,16)¹⁰

Kristus, Boží Syn, je tímto novým chrámem, místem setkání Boha s člověkem, stavbou, kterou buduje Duch svatý. Všichni lidé jsou po Kristovo nanebevstoupení povoláni být součástí živého chrámu, společenstvím lásky s trojjediným Bohem.¹¹

Trojediný Bůh. Jedná se o absolutní jednotu tří božských Osob. Bůh nás vtahuje do svého svatého společenství a činí nás sobě podobnými. Jsme obrazem tajemné Trojice, hluboce proniknutí Boží přítomností a nepopsatelně vtažení do Boží jednoty. Jak obtížné je pochopit toto společenství s Bohem, tuto nám z milosti danou, člověka přesahující jednotu!¹²

Církev je viditelná i duchovní. Ježíš Kristus udržuje svou církev jako viditelné společenství věřících a svou svatostí rozsévá milost na všechny lidi. Církev je tak obdařena nebeskými dary. Je to jediná Kristova církev, kterou vyznáváme v Cedu jako „jednu svatou, katolickou a apoštolskou“.

Katolická církev je viditelným znamením Boží přítomnosti. Je řízena Petrovým nástupcem a ve všem se chce připodobnit Kristu. Chce jej následovat v chudobě a pokorné službě. Chce jít stejnou cestou, kterou šel Kristus, proniknout do tajemství „Vtělení“ a přinést lidstvu plody života. Církev viditelná i duchovní, tajemné spojení, projevující se následováním Krista v jeho životě, smrti a zmrtvýchvstání.¹³

1.1.1 Nový pohled církve na svět

Církev jako Boží lid. Tento obraz církve je nejstarším pojetím církve. Člověk je Bohem vyvolený: „Budete mým lidem a já vám budu Bohem“ (Jer 30, 22) nebo „Jsi

⁸ Srov. *Lumen gentium*, čl. 7.

⁹ Srov. BOUBLÍK, V. *Boží lid*, s. 82–83.

¹⁰ Srov. *Vyznání víry církve: Překlad 1. dílu katolického katechizmu pro dospělé*, s. 206.

¹¹ Srov. BOUBLÍK, V. *Boží lid*, s. 91–93.

¹² Srov. BENEDIKT, XVI. *Caritas in veritate*, čl. 54.

¹³ Srov. *Lumen gentium*, čl. 8.

přece svatý lid Hospodina svého Boha.“ (Dt 7,6) Po 2. vatikánském koncilu si církev hlouběji uvědomila, že je Božím lidem a otevřela se pro každého člověka.¹⁴

Na koncilu se tento pojem církve dostal do popředí ostatních biblických obrazů a stal se ústředním pojmem konstituce o církvi *Lumen gentium*. Boží lid jako královské kněžstvo všech pokřtěných, Boží lid jeden a jediný. Hospodin se svým lidem uzavřel Novou smlouvu. Tím je to staré překonáno a vzniká nový Boží lid, který je zrozen z vody a Ducha. Lidé se stávají nástrojem Boží spásy.¹⁵

Snad nejvýstižněji nový pohled církve na svět vyjadřuje úryvek z pastorální konstituce *Radost a naděje*:

„Radost a naděje, smutek a úzkost lidí naší doby, zvláště chudých a všech, kteří nějak trpí, je i radostí a nadějí, smutkem a úzkostí Kristových učedníků, a není nic opravdu lidského, co by nenašlo v jejich srdci odezvu.“¹⁶

Církev se stala prostředníkem mezi plánem Boží smlouvy a jeho uskutečňováním v dějinách. Stala se Božím lidem putujícím, a to ne k nějakému neznámému Bohu, ale transcendentnímu, který promlouvá k lidem a koná mocné skutky. Bůh, jenž poslal svého jediného Syna, vtělené Boží slovo, aby bylo světlem ve světě temnoty.¹⁷

Tato koncilní změna v postoji církve vychází z uvědomění si, že církev nenásleduje v plnosti Krista, svou uzavřeností není schopna vnést světlo do tíživých problémů dnešního světa. Církev jako kdysi se ze strachu skrývající apoštolové byla pod dotekem Ducha svatého uschopněna tuto ráznou změnu provést. Nastal přechod od světa odtrženého scholastického myšlení k myšlení otevřenému, které je schopno pojmout každého člověka.¹⁸

Nemysleme si ale, že se tato změna v církvi rodila na koncilu bez odporu, někteří biskupové zarytě zastávali starý obraz církve. Přes tento odpor se nakonec koncilní většině podařilo nalézt a prosadit ztracený kontakt s pastorální realitou. Církev přijala myšlenku být po vzoru Krista pokornou, chudou a trpící.¹⁹

Církev se po 2. vatikánském koncilu otevřela světu. Křesťané mají být pro svět tím, čím je duše pro tělo. Církev se zastává důstojnosti člověka a dává světu poselství o naději pro budoucnost. Povzbuzuje věřící v lásce a smíření mezi sebou navzájem. Je důležitým svědomím společnosti, dohlízejícím na pravé hodnoty člověka a lidského soužití. Církev již není uzavřena světu, ale je otevřena všem lidem. Vyjadřuje Kristovo poselství a vychází ze svého poslání spásy pro každého člověka.²⁰

Společenství katolické církve je otevřeno i pro ty, kteří Kristovo evangelium zatím nepřijali, ale snaží se žít dobrý a spravedlivý život. Je spojeno také s těmi, kteří jsou sice pokřtěni, ale nevstupují do jejího společenství a obracejí se k jiným křesťanským denominacím.²¹

Takto putuje církev již dva tisíce let, putuje se svojí historií a posláním, které jí bylo svěřeno. V dnešním světě nemá dominantní postavení. Existuje zde řada velkých náboženství, např. islám, židovství, buddhismus a hinduismus. Dnešní svět se stal pro člověka složitým. Člověk se v něm jen těžko orientuje a nalézá smysl vlastního života.

¹⁴ Srov. BOUBLÍK, V. *Boží lid*, s. 70.

¹⁵ Srov. PESCH, H. O. *Druhý vatikánský koncil*, s. 171–176.

¹⁶ *Gaudium et spes*, čl. 1.

¹⁷ Srov. MIGLIORE, D. *Víra usilující rozumět*, s. 25–27.

¹⁸ Srov. SKALICKÝ, K. *Radost a naděje*, s. 232–233.

¹⁹ Srov. PESCH, H. O. *Druhý vatikánský koncil*, s. 143–145.

²⁰ Srov. *Vyznání víry církve: Překlad 1. dílu katolického katechizmu pro dospělé*, s. 196–198.

²¹ Srov. BOUBLÍK, V. *Boží lid*, s. 51–52.

Církev přijímá odpovědnost za dějiny světa a ptá se, co může lidem v palčivých otázkách moderního světa, který se velmi rychle mění, nabídnout.²²

Abychom dokázali dnešnímu zkoušenému a trpícímu světu dát odpověď na tyto otázky, musíme přenést evangelium do stylu a myšlení života lidí. Nasadit všechny své síly k hlásání Boží pravdy, vzájemně si být oporou, to je povoláním církve a povinností každého věřícího.²³

Chceme-li, aby naše slova měla účinnost, potřebujeme, aby vycházela z našich srdcí a byla živena naší vírou. Proto nejdříve potřebujeme upevnit ve víře sami sebe, abychom našli potřebnou sílu k hlásání této radostné zvěsti druhým, a tím přiblížili Boží království každému člověku.²⁴

1.1.2 Poslání církve

Poslání církve je náboženského řádu. Jejím úkolem je vést lidi přímo nebo nepřímo k Bohu a sloužit při budování lidské společnosti podle Božího zákona. Církev mocí jí od Boha svěřenou se zastává důstojnosti každého člověka, odmítá vše, co vede ke hříchu, a zastává se svobody člověka.

Poslání církve je také svrchovaně lidské, protože je svěřeno lidskému společenství, lidem, kteří jsou povoláni být Kristovými svědky. Lidem sice slabým a hříšným, ale přesto Bohem milovaným, lidem, kterým bylo přes nedostatky a častá selhání svěřeno hlásání radostné zvěsti. A právě skrze hlásání a přijetí evangelia se člověk stává svobodným tvorem.²⁵

Církev hlásá Boží slovo a vydává svědectví o zmrtvýchvstalém Kristu. Vyzývá svět k pokání a obrácení a ohlašuje příchod Božího království. A právě příchod Božího království je v Novém zákoně představován jako jedinečná událost „paruzie“, na kterou má být každý křesťan připraven.²⁶

Písmo svaté nám podává také zprávu o tom, že Boží království je již mezi námi:

„Království Boží nepřichází tak, abyste to mohli vyzorovat; ani se nedá říci: Hle, je tu nebo je tam! Vždyť království Boží je mezi vámi.“ (Lk 17,20–21)

Církev se pro naplnění svého poslání opírá o čtyři konstitutivní prvky: o liturgii, tzn. slavení svátostí církve, zvláště eucharistie; o martyrii, tzn. svědectví víry v Ježíše Krista, které křesťané dosvědčují svým životem; o diakonii, tzn. konat službu potřebným, mít starost o slabé a trpící; a o koinonii, tzn. být sjednoceni v lásce ve společenství věřících mezi sebou navzájem i s Bohem. Církev tím slouží jednotě celého lidstva.²⁷

- 1) *Liturgie – slavení svátostí církve* patří mezi účinná Boží znamení. Jsou to viditelná znamení Boží milosti ustanovená Kristem. Slavení a přijímání eucharistie, která je znamením Kristovo obětování a zdrojem všech Božích milostí, je nejdůležitějším a prvořadým úkolem každého křesťana. Věřící jsou povoláni ke službě a každý člověk jde svou vlastní cestou ke svatosti.²⁸

²² Srov. OPATRŇÝ, A. *Pastorační situace u nás Analýzy a výhledy*, s. 14.

²³ Srov. PAVEL, VI. *Evangelii Nuntiandi Hlásání evangelia*, čl. 1.

²⁴ Srov. tamtéž, čl. 23–24.

²⁵ Srov. *Gaudium et spes*, čl. 42.

²⁶ Srov. GRAUBNER, J. *Jak si představují farnost dnes*, s. 11–12.

²⁷ Srov. OPATRŇÝ, M. *Charitativní práce: interakce sociální práce a diakonie. In Teorie a praxe charitativní práce*, OPATRŇÝ, M., LEHNER, M. a kol., s. 39–40.

²⁸ Srov. *Lumen gentium*, čl. 41.

„V liturgii, hlavně ve svaté eucharistické oběti, „koná se dílo našeho vykoupění“; tak liturgie přispívá vrcholnou měrou k tomu, aby věřící svým životem vyjadřovali a zjevovali ostatním Kristovo tajemství a skutečnou povahu pravé církve. Je totiž zároveň lidská i božská, viditelná a přitom vybavená neviditelnými hodnotami...“²⁹

- 2) *Martyria – svědectví víry*, je úkolem křesťanů, kteří byli pomazáni Duchem svatým na svaté kněžstvo. Nástrojem Kristových učedníků je evangelium a úkolem je přinášet tuto radostnou zvěst všem, kdo jsou otevřeni Božím slovu. Nezrušitelným křestním znamením jsou věřící přijati do církve a stávají se Božími dětmi. Skrže svátosti jsou obdařeni Božími milostmi a jsou jako dříve učedníci vysláni do světa hlásat mocné činy a vydávat svědectví.³⁰

Věřící svým žitým svědectvím evangelia ohlašují již zde na zemi příchod Božího království. Jsou obdařeni osobitými charismaty a přijímáním svátostí včlenění do mystického Těla Kristova.³¹

- 3) *Diakonia – služba potřebným*, lidem, kteří se nacházejí ve svízelné životní situaci, lidem slabým a trpícím, vychází z příkladu lásky samotného Boha, který jako milující Otec své děti nikdy neopouští. Slovo diakonia původně označovalo práci čišníků. Dnes je to kvalifikovaná pomoc lidem v nouzi, ať už se jedná o nouzi materiální nebo duchovní. Diakonie vychází z potřeb lidí. Spolu se sociální prací působí na člověka, přijímá hodnoty sociální práce a vnáší do tohoto vztahu inspiraci, osobní víru a charismata.³²

Můžeme říci, že každá služba, která je vedená láskou k bližnímu, přispívá k uskutečňování započatého spásného Božího díla, ke kterému jsme byli povoláni. Služba bližním nás proměňuje v nového člověka, který se tak stává svým jednáním pro druhého subjektem lásky.³³

Kdo je vlastně můj bližní? Není to již příslušník vlastního národa, ale pojem „bližní“ ukazuje na každého člověka, a to i na toho nejposlednějšího. Můj bližní je tedy ten, kdo je v nouzi a potřebuje moji pomoc.³⁴

V evangeliu je pojem služba spojen se samotným Ježíšem, který sám na sebe bere podobu služebníka, dává příklad a vyzývá k následování: „Dal jsem vám příklad, abyste i vy jednali, jako jsem jednal já.“ (Jan 13,15)³⁵

Ježíš očekává své nástupce, jeho odkaz je zřetelný a jasný. Kdo jej chce následovat, nechť jde v jeho stopách a čerpá z jeho spásného činu.³⁶

- 4) *Koinonia (nebo latinsky communio) – společenství lásky.*

Zdrojem tohoto společenství, kde se lidé sdílejí s Bohem a mezi sebou navzájem, je trojjediný Bůh. Člověk je veden do společenství s Bohem, přijímáním svátostí má účast na božském životě a nalézá pravost svého lidství.³⁷

Papež Benedikt XVI. ve své nástupní encyklice *Deus caritas est* (Bůh je láska) definoval církev jako společenství lásky. Tato láska má směřovat ke

²⁹ *Sacrosanctum Concilium*, čl. 2.

³⁰ Srov. *Lumen gentium*, čl. 10.

³¹ Srov. MÜLLER, L. G. *Dogmatika pro studium i pastoraci*, s. 625.

³² Srov. OPATRŇNÝ, M. *Charitativní práce: interakce sociální práce a diakonie. In Teorie a praxe charitativní práce*, OPATRŇNÝ, M., LEHNER, M. a kol., s. 40–43.

³³ Srov. *Duchovní život a kerygma: Studijní texty ze spirituální teologie IV.*, s. 31–32.

³⁴ Srov. BENEDIKT, XVI. *Deus caritas est*, čl. 15.

³⁵ Srov. BAHOUNEK, J. *Pastorální teologie*, s. 3.

³⁶ Srov. SALAJKA, M. *Křesťanská církev*, s. 121.

³⁷ Srov. PESCH, H. O. *Druhý vatikánský koncil*, s. 182–183.

slabým a trpícím. Je to láska, která nemyslí na sebe, ale na druhé, láska, která je schopna se pro druhé obětovat. „Bůh je láska; kdo zůstává v lásce, zůstává v Bohu a Bůh zůstává v něm.“ (1 Jan 4,16)

Svatý Pavel vyznává, že spojení s Kristem se může uskutečnit jedině ve spojení s ostatními lidmi. Žije-li člověk v jednotě se všemi křesťany, stává se také součástí svátostného společenství, společenství s Kristem.³⁸

Láska vytváří jednotu mezi lidmi. Je pro člověka darem, který vzkvétá a prohlubuje se v setkání a ve společenství. V lásce zapomínám na sebe, mám starost o druhé, a jsem schopen se pro druhého i obětovat. Láska k bližnímu je svátostí Boží lásky.³⁹

Existuje proto jediný a prostý střed křesťanství a tím je „Láska“. Láska, která nehledí na vlastní prospěch. Princip lásky je součástí naší žité víry. Víra a láska se vzájemně doplňují. V principu lásky je přítomen také princip naděje, která hledí do budoucnosti s pohledem upřeným na Krista. Za tři základní prvky křesťanství považujeme víru, naději, lásku, a největší z nich je láska.⁴⁰

Církev je společenství věřících, které je otevřeno všem lidem dobré vůle, všem a bez rozdílu. Kdysi obrácení židé před pohany uzavírali svá srdce a odmítali je do svého společenství přijmout. Ale jako Duch svatý pomohl v prvotní církvi římskému setníku Kornéliovi (srov. též Sk 10,24–48) tyto zavřené dveře otevřít a vstoupit do církve Ježíše Krista, tak i v dnešní době stejný Duch vane světem a přivádí lidské děti ke svému nebeskému Otci.⁴¹

Člověk je ve své přirozenosti tvorem společenským, který se potřebuje sdílet, nalézt u druhých pochopení a lásku. A to vše nalézá právě ve společenství lidí, neboť zde nepociťuje samotu a není ve svých životních těžkostech osamocen. Dokáže navázat vztahy s druhými lidmi a je schopen i transcendence směrem k Bohu. Člověk získává svoji pravou identitu.⁴²

1.1.3 Všeobecné kněžství věřících

Kristus, velekněz živého Boha, byl jedním z lidí. Pro svou svatost učinil ze svého lidu královský národ svého Otce. Věřící se sami mají stávat Bohu milou obětí a v neklidném světě vydávat svědectví o mocných skutcích svého Pána a pevné naději ve společné setkání s ním.⁴³

Ježíš nám světil poslání pokračovat v jeho započatém spásonosném díle. Toto poslání světil vyvolenému Božímu lidu a ustanovil všeobecné (královské) kněžství věřících, jako nástroj Božího působení, jakožto společného povolání k dokonalosti. Do všeobecného kněžství, ke kterému jsme všichni povoláni, vstupujeme křtem a jeho podstata spočívá ve víře člověka, ve slavení svátostí, službě potřebným a svědectví o evangeliu.

Všeobecné kněžství věřících se uskutečňuje skrze svátosti a živou víru. Věřící jsou přijetím svátosti biřmování Duchem svatým uschopněni ke zvěstování víry, stávají se nositeli poslání církve, Kristovými učedníky, hlásajícími víru slovem a svým životem. Ti, kdo přijímají svátosti církve, jsou sjednoceni v Kristu a mají také podíl na Božím království.⁴⁴

³⁸ Srov. BENEDIKT, XVI. *Deus caritas est*, čl. 14.

³⁹ Srov. *Život z víry: Překlad 2. dílu katolického katechizmu pro dospělé*, s. 44.

⁴⁰ Srov. RATZINGER, J. *Úvod do křesťanství*, s. 182.

⁴¹ Srov. WHITEOVÁ, E. *Drama věků Skutky apoštolů*, s. 89–91.

⁴² Srov. BENEDIKT, XVI. *Caritas in veritate*, čl. 53.

⁴³ Srov. *Lumen gentium*, čl. 10.

⁴⁴ Srov. *tamtéž*, čl. 11.

Kristovi učedníci mají v církvi své osobité poslání, a aby je mohli plnit, potřebují se opřít o pevnou víru, která znamená spolehnout se na něco, v co plně doufáme, a přitom si být jistí tím, co je nám zatím skryté (srov. též Žid 11,1). Pokud zemřeme v naději ve vzkříšení, po smrti vstaneme k novému životu. Než se toto plné spojení s Kristem uskuteční, jsme povoláni k životu ve víře a lásce, k životu pro druhé.⁴⁵

Věřící křesťané – laici, kteří nepatří ke stavu duchovnímu nebo řeholnímu, nemají kněžské svěcení, ale jsou křtem spojeni s Kristem, mají účast na jeho úřadě Kněžském, Prorockém a Královském. Do církve přinášejí svá vlastní charismata, která využívají ku prospěchu celé církevní obce. Každý podle svých možností a schopností má být spolupracovníkem na společném Božím díle. Vedeni duchem církve jsou povoláni k tomu, aby příkladem svého osobního života a žitou vírou přinášeli Krista druhým lidem.⁴⁶

1.2 Pojem pastorační

Slovo „pastorační“ je odvozeno od latinského slova „pastor“ (pastýř). Dříve bylo toto označení spojené s člověkem, který se obětavě staral o svěřená stáda, putoval na vzdálené pastviny, aby pro ně zajistil dostatek potravy. Zaměstnání to bylo vskutku obtížné a nebezpečné. Za „božstvem ustanovené pastýře“ se ještě před příchodem Hebrejců do Palestiny považovali také sumerští králové. Vládce byl považován za „pastýře“, protože měl lid sjednocovat a chránit.⁴⁷

V Novém zákoně v Janově evangelium se dočteme o pravém Pastýři, kterým je Ježíš: „Já jsem pastýř dobrý! Dobrý pastýř dává za ovce svůj život.“ (Jan 10,11)

Za pastorační považujeme úsilí církve, zaměřené na člověka a zajímající se o jeho denní starosti a potřeby. Pastorační je svěřena duchovním i laikům a své pole působnosti nalezla také v sociální práci, vězeňství, vychovatelství apod. Zahrnuje široké spektrum jak spirituální, tak i materiální pomoci. Podporuje člověka v celé jeho bio-psycho-sociální a spirituální dimenzi.⁴⁸ Pastorační znamená také aktivity zaměřené na mládež v rámci volného času, kterým se v teologii říká „pastorační teologie mládeže“, a která má v dnešní době v teologických disciplínách své nezastupitelné místo.⁴⁹

Pastorační není jen duchovní starostí o věřící a péčí o nemocné. Je to starost a péče o celé lidstvo a zvláště o chudé a trpící, ale také o ty, kteří ještě nepoznali Boží lásku a stojí mimo společenství církve. Pastorační se musí orientovat v zásadních problémech světa, aby mohla vyjít vstříc každému jedinci. Oblastí jejího působení je celý lidský svět a její hnací silou evangelium Ježíše Krista.⁵⁰ Pevným základem pastorační je a vždy zůstane zmrtevýchvstalý Kristus. Církev se pastorační činností pro druhé s ním ztotožňuje a přináší lidem naději v trvalé spojení s ním.⁵¹

Z pohledu dnešního moderního světa je pastorační důležitým posláním, jak lidem zprostředkovat obraz Boha a člověka. Je posláním a službou spásy pro celé lidstvo. Vyjadřuje denní činnost církve ve všech oblastech potřeb člověka. Pastorační je praktickým svědectvím Boží lásky k lidem.⁵²

⁴⁵ Srov. *Život z víry: Překlad 2. dílu katolického katechizmu pro dospělé*, s. 38–39.

⁴⁶ Srov. *Lumen gentium*, čl. 30–31.

⁴⁷ Srov. KŘÍŠŤAN, A. *Praktická teologie, pastorační a sociální práce – mezioborové souvislosti. In Praktická teologie pro sociální pracovníky*, MARTINEK, M. (ed.), s. 20.

⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 21–23.

⁴⁹ Srov. *Pastorační mládeže: Studijní text pro pracovníky s mládeží*, s. 4.

⁵⁰ Srov. OPATRŇÝ, A. *Pastorační v postmoderní společnosti*, s. 9–10.

⁵¹ Srov. AMBROS, P. *Pastorační teologie I. Fundamentální pastorační teologie*, s. 17–21.

⁵² Srov. tamtéž, s. 35–38.

Pastorace je souborem činností celého církevního společenství, jsou to všechny aktivity věřících, které vedou k naplnění svěřeného poslání, a tím je žít svůj život ve společenství Božího lidu ve spojení s Kristem.⁵³

1.2.1 Poslání pastorace

Papež Jan XXIII. se zasadil o to, aby se 2. vatikánský koncil zabýval věroučnými spory v církvi, což se v minulosti ještě nikdy nestalo. Na koncilu se odvážil stanovit pastýřský úkol a tím předem určil, aby tento koncil byl pastorální.⁵⁴

Na koncilu církevní otcové vycházeli ze skutečnosti, že Bůh miluje každého člověka a obdarovává ho svými dary, ale jen někteří tyto dary dokáží použít ve prospěch ostatních lidí (srov. též Ef 4,7–11; 1 Kor 12,4–11; Řím 12,6–8). Proto koncil ve světle víry začal tyto lidské přednosti a vlohy podporovat, neboť z pohledu církve mohou být tato obdarování ku prospěchu jak jednotlivci, tak i celé společnosti. Tyto hodnoty získané od Boha pak mohou přinášet plody celému lidskému pokolení.⁵⁵

Církev si uvědomila sebe samu, poznala, že má-li být světu něčím užitečná, musí proniknout do osobní situace každého člověka a tím zjistit, co je pro lidstvo důležité.⁵⁶

Proto se církev na koncilu otevírá všem lidem, hlouběji si uvědomuje své poslání a přebírá odpovědnost za celý svět. Poznává, že lidstva se zmocňuje neklid, neboť značná část populace trpí bídou a hladem, ještě větší je negramotná. Lidé jsou v zajetí svých vlastních tužeb a uspokojení, zažívají společenské i duševní otroctví. Trvalé hodnoty se ztrácejí a lidé žijí mezi nadějí a úzkostí. Církev rozpoznává veliké nebezpečí hrozící člověku, a proto otevírá svou náruč, posílá své učedníky a přináší lidem poselství o naději a záchraně.⁵⁷

Úkolem pastorace je tedy starostlivá péče o každého člověka a zvláště o druhého chudého a trpícího. Každý člověk zažije v životě situace, které by bez pomoci druhých sám velice těžko zvládal. Bolestné události, zanechávající zraněná lidská srdce, vyžadující lék na uzdravení. A právě pastorační péče k tomuto uzdravení může velkou měrou přispět. S pohledem upřeným na druhého jsme schopni rozpoznávat jeho denní úspěchy a neúspěchy, jeho starosti a strádání. Nežijeme již jen pro sebe, ale pro druhé, pro druhé se obětujeme a doprovázíme je v životě. Nejde zde o vyloženou evangelizaci, ale o lidskou přítomnost, o láskyplné objetí.⁵⁸

„Pastorační péči v širším slova smyslu rozumíme takové jednání s člověkem, ve kterém ho respektujeme v jeho jedinečnosti, přistupujeme k němu z pozice věřících křesťanů, doprovázíme ho v jeho obtížích, nemoci a utrpení či umírání...“⁵⁹

Křesťané dostali za úkol přinést radostné poselství všem lidem různých národností, rasy nebo kultury. Pastýři i křesťané tvořící Boží lid podporují a rozmnožují mezi lidmi vzájemnou úctu a lásku, budují jedno velké společenství lidské rodiny. Nikdo není ze společenství vyloučen, všichni jsou zváni k budování lepšího světa.⁶⁰

⁵³ Srov. *Pastorace mládeže: Studijní text pro pracovníky s mládeží*, s. 4.

⁵⁴ Srov. PESCH, H. O. *Druhý vatikánský koncil*, s. 68–69.

⁵⁵ Srov. *Gaudium et spes*, čl. 11.

⁵⁶ Srov. SKALICKÝ, K. *Radost a naděje*, s. 241–242.

⁵⁷ Srov. *Gaudium et spes*, čl. 4.

⁵⁸ Srov. OPATRŇÝ, A. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 17–18.

⁵⁹ Tamtéž, s. 9.

⁶⁰ Srov. *Gaudium et spes*, čl. 92.

Poučena minulostí, s pohledem zaměřeným do budoucnosti a žijící v přítomnosti, otevřená světu a přece tajemná, připravuje církev svou pastorační činností Boží lid na zaslíbení jí dané, na druhý příchod Krista.⁶¹

1.2.2 Pastorační rozhovor

Církev musí stále zkoumat „osobní situaci člověka“ a srozumitelně ji představit světu v pravdě víry, aby byla schopna vnést do lidské bídy a soužení světlo naděje. To je jedno z důležitých doporučení papeže Jana XXIII. v sociální encyklice „Mater et Magistra“.⁶²

Člověk se při své práci v pastorační činnosti drží vlastního nebo převzatého konceptu. Podle něho se orientuje v základní charakteristice pastorační práce, v jejích explicitních pravidlech. Cílem pastorační práce je vždy člověk nebo skupinka lidí. Prostředky si pastorační pracovník volí podle svého konceptu s ohledem na danou situaci. Je kompetentní v oblasti duchovní, psychologické a sociální, využívá svých charismat a zkušeností k dosažení stanoveného cíle.⁶³

Mezi základní formu pastorační práce patří pastorační rozhovor. Je to rozhovor, který vychází ze situace, přání a potřeb toho, ke komu pastorační péče směřuje. Důležitým a zásadním cílem pastoračního rozhovoru není hned problém vyřešit, ale získat si důvěru člověka, který se ocitl v nepříznivé situaci. Snahou je vzbudit přesvědčení, že již není na řešení svého problému sám a že se může o někoho opřít. Pastorační pracovník by měl také vědět, kdy je dobré o Bohu mluvit a kdy je dobré působit na člověka jen svou tichou lidskou přítomností. Oba dva přístupy mohou být v dané situaci pro našeho klienta dobré, aniž by se z toho druhého vytrácela dimenze víry.⁶⁴

Neboť i Ježíš o sobě říká: „Vezměte na sebe mé jho a učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorného srdce: a naleznete odpuštění svým duším.“ (Mt 11, 29)

Pastorační rozhovor uskutečňujeme jednotlivě nebo ve skupinkách. Záleží vždy na daném tématu, prostředí, na stavu klienta, v jakém se momentálně nachází, a též na jeho schopnosti se před druhými otevřít a svůj problém sdílet. Člověku je ponechán dostatečný prostor pro jeho vlastní rozhodnutí, a tato rozhodnutí akceptujeme.⁶⁵

Vždy k člověku přistupujeme s citem a vědomím, že se v rozhovoru můžeme dotknout citlivých míst člověka a při nepochopení by mohlo dojít k jeho zablokování. Tázání není výslechem ani naším monologem, ale mělo by mít podobu přátelského rozhovoru. Vždy ponecháváme dostatečný prostor a čas k přemýšlení a na vyjádření. Nikdy nevyčítáme a neponižujeme, neboť nevíme, co člověk zakusil a čím prošel, a hlavně se to neshoduje s naším křesťanským posláním.⁶⁶

Pastorační rozhovor není jediným prostředkem působení na druhého člověka. Patří sem také kontakt s duchovním prostředím a s lidmi, kteří svůj život plně zasvětili Bohu, také různá duchovní setkání, která jsou povzbuzením pro lidi, kteří Boha hledají nebo svůj vztah k Bohu již našli. Vhodná je také četba klientovi přiměřené duchovní literatury a zvláště příběhů ze života svatých, které jsou velmi oslovující a inspirující.

⁶¹ Srov. OPATRŇÝ, A. *Cesty pastorační práce v pluralitní společnosti*, s. 217–218.

⁶² Srov. LEHNER, M. *Sociální práce a praktická teologie jako teorie jednání*. In *Teorie a praxe charitativní práce*, OPATRŇÝ, M., LEHNER, M. a kol., s. 37–38.

⁶³ Srov. KŘIŠŤAN, A. *Pastorační koncept*. In *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, MARTINEK, M. (ed.), s. 72–75.

⁶⁴ Srov. OPATRŇÝ, A. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 20.

⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 22.

⁶⁶ Srov. OPATRŇÝ, A. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 21.

Lze jistě doporučit také poutě na významná mariánská místa, jakými jsou Lurdy a Fatima.⁶⁷

Pastorační činností církve je také hlásání či zvěstování Božího slova o spásné Kristově smrti, Vzkříšení a jím ustanovené přítomnosti Jeho svatého Těla a Krve, proměněné z chleba a vína, a přinášejícího těm, kdo jej přijímají, spásu a věčný život.⁶⁸

Velikonoční události přibližují lidem tajemství Kristovy smrti a zmrtvýchvstání. Hlásané slovo vede člověka k obrácení k Bohu a tím ho přibližuje ke spáse. Vždy je ale potřeba, aby to, co se hlásá, se také žilo.⁶⁹

1.2.3 Svátostná eucharistie jako podpora pastorače

Církev je svatá skrze svatost Ježíše Krista. Věřící následováním Krista chudého a pokorného, mají na této svatosti podíl. Přijímáním svátostí jsou vedeni Duchem svatým a uschnou ke skutkům milosrdenství, vzájemné pomoci a lásky. Jako věřící, Bohem vyvolení lidé se také mají svými skutky a životem připodobnit Kristu. Získané milosti mají být u věřících viditelným znamením stálé Boží přítomnosti.⁷⁰

Pastýři předávají věřícím čistou a pravou nauku a obklopení lidem při slavení eucharistie jsou viditelným znamením jednoty celé církve. Věřící při přijímání eucharistie zakouší láskyplné objetí Boha a nalézají vnitřní pokoj. Tato jejich osobní zkušenost je vnitřně natolik obohacující, že sami mohou být uschnou k duchovní a pastorační službě.⁷¹

Svátostná eucharistie je z pohledu působení a uschnování člověka ke službě sama pastorační činností. Eucharistie je esencí a vrcholem křesťanského života. Je důležitou péčí o věřící, pracující v pastoraci, je pro ně zdrojem, posilou a inspirací. Patří k nejvýznamnějším svátostem, které církev uděluje.

Přijímáním eucharistie máme podíl na Kristově smrti a vzkříšení, máme podíl na věčném životě. Přijímáním jsme uschnou vidět Ježíše také a hlavně v chudých a strádajících, žijících na okraji společnosti. Žijeme v uspěchaném světě, lidé nemají na nic čas, nejsou schopni se zastavit, ztišit se a zamyslet nad svým dosavadním životem. A přitom mají možnost setkat se s Ježíšem v tichosti a o samotě při eucharistické adoraci. Zažít důvěrné osobní setkání s Ježíšem je vždy obohacující a nepopsatelné.⁷²

Konstituce 2. vatikánského koncilu *Sacrosanctum Concilium* popisuje ustanovení eucharistie takto:

„Náš spasitel při poslední večeři, tu noc, kdy byl zrazen, ustanovil eucharistickou oběť svého těla a své krve, aby pro všechny časy, dokud nepřijde, zachoval v trvání oběť kříže a aby tak své milované snoubence církvi zanechal památku na svou smrt a na své vzkříšení...“⁷³

Ve svatém přijímání jsou věřící spojeni s Kristem a skrze jeho proměněné Tělo a Krev s ním tvoří jedno viditelné společenství. V tomto společenství s Kristem nalézá církev pravý zdroj svého pozemského putování, věřící Boha oslavují a připravují se na nadcházející setkání s ním. Církev v tomto eucharistickém spojení přináší Bohu Otci symbolicky celý svět.⁷⁴

⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 23–24.

⁶⁸ Srov. *Duchovní život a kerygma: Studijní texty ze spirituální teologie IV.*, s. 9–10.

⁶⁹ Srov. AMBROS, P. *Pastorální teologie V. Církev Kultura Společnost Misie*, s. 133–134.

⁷⁰ Srov. *Lumen gentium*, čl. 40.

⁷¹ Srov. AMBROS, P. *Setkávejte se a nechte se poslat*, s. 132–133.

⁷² Srov. *Teologická teorie v pastorační praxi*, s. 72–74.

⁷³ *Sacrosanctum Concilium*, čl. 47.

⁷⁴ Srov. BOUBLÍK, V. *Boží lid*, s. 242–244.

Věřící při osobním slavení mše svaté a svatém přijímání mohou svou modlitbou předkládat Bohu také své blízké živé i zemřelé, své zaměstnání a svou budoucnost. Přijímáním svátostí prohlubují svojí víru, jsou posílení pro svou další práci pro druhé lidi a pro příkladný život.⁷⁵

„Aby člověk mohl s čistým srdcem přijmout sv. přijímání, je dobré, přistoupit ke sv. zpovědi, neboť obřady smíření mají důležitý podíl na prohloubení duchovního života člověka.“

⁷⁵ Srov. BOUBLÍK, V. *Boží lid*, s. 247–248.

2 Pastorace ve vězeňství

Jednou z podob služebného a lidského poslání církve je pastorace ve věznicích a pomoc propuštěným.

V této kapitole popíši vězeňství v České republice, jeho funkci ve společnosti a zmíním některé profese působící ve věznicích a vazebních věznicích. Dále podám souhrnné informace o Vězeňské duchovenské péči (VDP) a Vězeňské duchovní službě (VDS) v ČR a vymezím cílovou skupinu pastorace. Na závěr posoudím podíl pastorace na přípravě vězňů před propuštěním a na jejich úspěšné integraci zpět do společnosti.

2.1 Vězeňství v České republice

Vězeňství v České republice prošlo stejně jako v dalších evropských státech postupným vývojem, ve kterém se nevyhnulo porušování základních lidských práv a svobod, ani nespravedlivým justičním procesům. Nebudu zde ale zmiňovat jeho historii ani důležitý zlom, který nastal v devadesátých letech dvacátého století pádem komunistického režimu v Evropě, ale zaměřím se na jeho poslání, funkci a současnou podobu.

Předtím ještě zmíním základní strukturu Vězeňské služby České republiky.

VS ČR je zřízena podle zákona č. 555/1992 Sb. a člení se na vězeňskou stráž (střeží, převádí a eskortuje osoby); justiční stráž (zajišťuje bezpečnost v budovách soudů a státních zastupitelství); správní službu (organizační, ekonomická, vzdělávací činnost).⁷⁶

„Posláním Vězeňské služby ČR je zajišťovat výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a bezpečnost a pořádek v soudních budovách. Vězeňská služba spravuje a střeží věznic a detenční ústavy. Dále střeží, předvádí a eskortuje vězněné osoby. K dalším úkolům patří výzkum v oboru penologie, jehož výsledky aplikuje v praxi.“⁷⁷

Věznice plní ve společnosti vyrovnávací funkci trestu. Na jedné straně je odsouzení pachatele jakousi kompenzací za psychickou, fyzickou nebo materiální újmu, kterou odsouzený své oběti nebo společnosti způsobil, a na straně druhé jde o to, aby si člověk, který trestný čin spáchal, ve výkonu trestu dostatečně uvědomil své pro společnost nepřijatelné jednání a přijal odpovědnost za svůj čin a popř. byl schopen vyrovnání se s obětí. Tzv. „programy narovnání“, které realizuje Probační a mediační služba ČR (PMS ČR), dávají možnost u vybraných jedinců (nelze u psychopatů) narovnání mezi pachatelem a obětí (setkání, omluva, odškodnění). Dále věznice plní funkci regulativní, jež chrání společnost před zločinem a reguluje jej ve společensky únosných mezích.⁷⁸

Funkce trestu vychází z pozitivistické filosofie. Ta se přidržuje pouze skutečnosti a zabývá se výhradně tím, co je pro společnost užitečné. Trest se stává výrazem přirozené obrany lidské společnosti proti zločinu.⁷⁹

⁷⁶ Srov. SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie*, s. 20–21.

⁷⁷ *Vězeňská služba České republiky: Cíle a poslání VS ČR* [online].

⁷⁸ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 40–42.

⁷⁹ Srov. MEZNÍK, J. *Základy penologie*, s. 5.

Tato celospolečenská snaha ochránit každého občana před kriminálníky, páchajícími trestné činy, má své odůvodnění a občané ČR vidí v rostoucí kriminalitě závažný celospolečenský problém.⁸⁰

Veškerá vězeňská zařízení, nacházející se v České republice, jsou pod patronací státu. Spadají sem jak věznice pro výkon trestu odnětí svobody, tak vazební věznice, v nichž jsou umístěni lidé, čekající na pravomocné rozhodnutí soudu, a nakonec zvláštní vězeňská zařízení jako jsou detekční ústavy pro psychicky narušené nebo pro mladistvé.⁸¹

V České republice se nachází šestatřicet věznic, z toho je deset vazebních věznic a dva detenční ústavy.⁸²

V ČR existují čtyři druhy vězeňských zařízení: s dohledem (pro nejméně závažné trestné činy, většinou z nedbalosti); s dozorem (pro trestné činy z nedbalosti u těch pachatelů, kteří již byli ve výkonu trestu za úmyslný trestný čin); s ostrahou (pro úmyslné trestné činy); se zvýšenou ostrahou (pro závažné trestné činy, např. pro doživotně odsouzené, nenapravitelné recidivisty).⁸³

Nesmíme také opomenout potřeby specifické skupiny, jakou vězni jsou, neboť se může také jednat o lidi závislé na návykových látkách, lidi s psychickými poruchami, nebo zcela zvláštní skupinu, kterou jsou matky s dětmi do tří let, a také lidé důchodového věku.⁸⁴

V prostředí věznic se utváří tzv. „trestanecká subkultura“, která obsahuje skupinu trestanců (zvláště mládež), skupinu zlodějů (trestnou činnost berou jako profesi) a subkulturu tzv. rovných (jednorázově porušili zákon). Někteří vězni se orientují jen na život uvnitř vězení, jiní se ztotožňují s životem venku. Jsou vězni, kteří považují trestnou činnost za výhodné podnikání, a pobyt ve vězení je jen jakási nucená dovolená. Jsou však také tací, kteří se životu ve vězení nedokážou přizpůsobit a sáhnou si na život.⁸⁵

Proto je důležitým aspektem v tomto mravně pokřiveném a nebezpečném prostředí udržení psychického zdraví vězně, tzv. psychohygiena. Na psychické zdraví vězně působí celá řada vlivů a podnětů, od vyhovujících vězeňských prostor a zvládnutí mimořádných situací, po kvalitní programy zacházení pro odsouzené. Na udržení zdraví a dobré psychiky uvězněného člověka se podílejí všechny vězeňské profese, mezi nimiž nechybí vězeňský kaplan.⁸⁶

2.1.1 Profese působící ve věznicích

Zde zmíním v krátkosti základní přehled vězeňského personálu a dále popíši jen ty profese, které nějak souvisí s profesemi pomáhajícími, s výchovou a přípravou uvězněného člověka na život po propuštění.

Personál působící ve věznicích se skládá jak z příslušníků Vězeňské služby ČR, tak z civilních zaměstnanců. Vězeňský personál je hierarchicky složen od ředitele a vedoucích pracovníků, přes administrativní a technický personál, až po personál, který je v přímém výkonu služby. Ten má základní penologický význam, neboť dohlíží na

⁸⁰ Srov. FIALOVÁ, I. *Oběti trestných činů jako specifická skupina obyvatel. In Společenské minority a sociální práce, ZÁŠKODNÁ, H. a kol., s. 71.*

⁸¹ Srov. MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie, s. 96.*

⁸² Srov. *Vězeňská služba České republiky: Mapa věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů* [online].

⁸³ Srov. SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie, s. 37–38.*

⁸⁴ Srov. *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015, s. 16* [online].

⁸⁵ Srov. *Příloha časopisu České vězeňství: Jak mluví čeští vězni, s. 20–21.*

⁸⁶ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství, s. 46–47.*

převýchovu a resocializační aktivity. Sem spadá také profese vychovatelů, pedagogů,⁸⁷ ale i práce vězeňského duchovního.⁸⁸

Jednou z takových profesí, majících vliv na zdárný průběh výkonu trestu odnětí svobody ve věznicích a zvláštních odděleních vazebních věznic a na přípravu vězňů na propuštění je *vychovatel*, který je v osobním kontaktu s vězni a dohlíží na jejich každodenní aktivity. Ve spolupráci s psychologem vede odsouzené k přijetí viny a odpovědnosti za spáchaný trestný čin. Napomáhá ke změně nedobrého životního stylu a svým příkladem pomáhá odsouzeným zvládnout obtížné situace. Může též využívat udělování odměn a kázeňských trestů.⁸⁹ Vychovatel je odpovědný za stav kázně a pořádku při realizaci programů zacházení, pozitivní dopad na vězně závisí na jeho kvalitách, schopnostech a dovednostech neboť je důležitým prvkem tohoto výchovného a vzdělávacího procesu.⁹⁰

Sociální pracovník, jehož práce souvisí se stanovením sociální diagnózy odsouzeného, setkání jak s jednotlivcem za účelem sociální intervence, tak se skupinou vězňů při psychoterapii, provádí cílený a přímý kontakt se svým klientem.⁹¹

V dnešní době se naplňuje anglický vzor o zaměstnávání žen ve věznicích a vazebních věznicích, proto pozici sociálních pracovníků vykonávají i ženy. Úkolem sociální pracovníce je sociálně právní poradenství a příprava vězňů na propuštění. Spolupracuje s probační a mediační službou, s úřady práce, zajišťuje ubytování v azylových domech. Snaží se o to, aby odsouzený měl při odchodu z vězení platné doklady, zajištěnou práci a ubytování. Ne vždy se jí to ale podaří.⁹²

Sociální pracovníce bývá také nejčastější osobou, která kontaktuje azylové zařízení domu sv. Petra pro muže v Záblatí, o kterém budu pojednávat v následujících kapitolách.

Pak zde máme profesi *speciálního pedagoga*. Na tuto profesi jsou kladeny velké nároky, protože její náplní je metodické řízení všech vychovatelů. Speciální pedagog se nejenom podílí na vytváření podmínek programu zacházení, ale také přímo pracuje s vězni, např. vede různé sportovní a kulturní akce. Zpracovává též komplexní diagnózu a doporučuje vhodné aktivity pro odsouzené.⁹³

Profese *lektora* neboli *pedagoga volného času*. O obtížné práci pedagogů a to nejen ve vězeňství nemůže být žádných pochyb. Kladou se na ně značné požadavky ohledně vzdělání, komunikativnosti a psychické odolnosti. Pedagogičtí pracovníci spadají do skupiny tzv. pomáhajících profesí a podílejí na utváření osobnosti svých klientů, ocitají se tím v roli náhradních rodičů. Pedagog stejně jako vychovatel přichází s vězni každodenně do styku a plánovanými aktivitami zacházení vyplňuje volný čas vězně.⁹⁴

Vězeňský lektor se tedy plně věnuje volnočasovým aktivitám uvězněných osob, ať už sportovního, kulturního nebo naučného charakteru. Svou odbornou kvalifikací a činností přispívá k vytváření žádoucího uvolněného prostředí ve vězení a tím také přispívá k neproblémovým vztahům mezi vězni samotnými.⁹⁵

⁸⁷ Srov. MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*, s. 97.

⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 28.

⁸⁹ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 60.

⁹⁰ Srov. SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie*, s. 26.

⁹¹ Srov. MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*, s. 86.

⁹² Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 60–61.

⁹³ Srov. tamtéž, s. 61.

⁹⁴ Srov. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 132–133.

⁹⁵ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 62.

Tyto zmíněné pomáhající profese mají za úkol napomoci uvězněným osobám vyrovnat se s dočasnou ztrátou svobody, uvědomit si svůj čin, přijmout za něj odpovědnost a připravit se na život po propuštění.

2.1.2 Programy zacházení

Mezi základní principy humánního jednání s vězni, které je dané Listinou základních práv a svobod, patří dodržování lidských práv a lidské důstojnosti každého uvězněného člověka. Život ve vězení se nemá stát naprostou izolací. Vězňům by se měl zprostředkovat základní kontakt a informace o stavu a vývoji společnosti.⁹⁶

Zapojení vězňů do vhodného programu zacházení přispívá k jejich nekonfliktnímu vzájemnému soužití, neboť odstraňuje zahálení, rozvíjí pracovní návyky a zvyšuje profesní kvalifikaci. Pracovní činnost může mít při vlastních podnikatelských aktivitách pro vězňice i ekonomický přínos.⁹⁷

Realizace programu zacházení pro jednotlivé osoby se vyhodnocuje z komplexní zprávy o fyzickém a psychickém stavu vězně a v závislosti na možnostech daného vězeňského zařízení. Jednotlivé programy zacházení pak jsou v různých časových obdobích (podle typu vězňice) vyhodnocovány.⁹⁸

Funkční a smysluplné programy zacházení vyžadují pečlivou přípravu, vzájemný podíl a součinnost všech vězeňských profesí, ke kterým patří také činnost vězeňského kaplana, poskytujícího spirituální péči uvězněným osobám. Programy zacházení obsahují vhodně propracované činnosti, které přispívají k fyzické i psychické rovnováze každého vězně. Jejich kvalita závisí nejen na jejich tvůrcích, ale také na kvalitním vzdělávání v oblasti penologie.⁹⁹

Programy zacházení se v jednotlivých vězeňských zařízeních od sebe liší z důvodu různé vhodnosti pro jednotlivé skupiny vězňů (např. mladiství, matky s dětmi, lidé důchodového věku, závislí na návykových látkách, lidé s těžkými poruchami osobnosti a sexuálními deviacemi).¹⁰⁰

Programy zacházení mají výchovný charakter a směřují k nápravě člověka, aby po propuštění již trestnou činnost nepáchal. Některé výchovné programy jsou podle řady studií efektivní a eliminují recidivu.¹⁰¹

2.2 Duchovní služba ve věznicích a vazebních věznicích

V této části bakalářské práce podám souhrnné informace o VDP a její cílové skupině, o vzniku VDS a její činnosti. Dále zmapuji podíl pastorační práce na přípravě vězňů na život po propuštění z vězení a situaci vzniklou po propuštění na svobodu.

2.2.1 Vězeňská duchovenská péče

VDP je občanské sdružení, které sdružuje křesťany z řad duchovních i laiků z různých církví, kteří v ekumenickém duchu spolupracují na adaptaci vězňů ve vězeňském prostředí a také po jejich propuštění na svobodu. V současné době působí

⁹⁶ Srov. *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015*, s. 8–9 [online].

⁹⁷ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 123.

⁹⁸ Srov. *Vězeňská služba České republiky: Vyhláška 345/1999 Sb.* [online].

⁹⁹ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 122.

¹⁰⁰ Srov. SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie*, s. 43.

¹⁰¹ Srov. MEZNÍK, J. *Základy penologie*, s. 45.

sdužení VDP ve věznicích na základě dohody uzavřené mezi Vězeňskou službou ČR, Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví České republiky dne 18. srpna 2008.¹⁰²

Duchovní služba začala pronikat do českých věznic krátce po listopadové revoluci (1989) zvláště za přičinění evangelického faráře Bohdana Pivoňky. Dobrovolníkům z řad kněží i laiků byl umožněn přístup do věznic, který se ale ve svém počátku neobešel bez komplikací, souvisejících hlavně s neznalostí prostředí a výrazně specifickou skupinou lidí. Bylo potřeba tuto službu církve organizovat, a proto se v roce 1994 ustavilo občanské sdružení Vězeňská duchovenská péče jako samostatná organizace, slučující všechny církevní organizace a společnosti.¹⁰³

Stanovy Vězeňské duchovenské péče byly schváleny na mimořádné členské schůzi, která proběhla v Praze dne 3. 6. 1999.¹⁰⁴ A byly postupně aktualizovány naposledy členskou schůzí dne 29. 1. 2004 v Praze.

Preambule stanov VDP:

„Evangelium Ježíše Krista vybízí a vede křesťany k službě všem lidem, kteří jsou v jakékoli nouzi. K nim patří i vězňové, i když nesou sami odpovědnost za porušení zákonů. Vedení milosrdenstvím sloužíme jim jako lidem obzvláště potřebným...“¹⁰⁵

Strukturu VDP tvoří koordinátor a koordinační rada, členská schůze a výkonný výbor s předsedou. VDP je řízena řádně ustanoveným výkonným výborem. Její předsedkyní je v současné době Renata Balcarová, která vystřídala faráře Bohdana Pivoňku po jeho dlouhodobém působení v čele VDP.¹⁰⁶

Cílem VDP je vzájemná spolupráce při duchovenské, pastorační a charitativní činnosti se zaměřením obviněné i odsouzené osoby. Dále vytváření takových podmínek svým členům, aby jejich pomoc směřovala jak k uvězněným, tak i k propuštěným. Důležitá je též snaha o spolupráci s ostatními vězeňskými profesemi.¹⁰⁷

V jednotlivých věznicích působí na třiatřicet kaplanů z různých církví a v jejich čele stojí hlavní kaplanka VS ČR Věra Jakubalová.¹⁰⁸ Duchovní docházející do vězeňských zařízení se podílejí nejen na jim svěřené pastorační činnosti, ale spolupracují také se specialisty a vychovateli při výběru vhodných aktivit pro vězně i při mimořádných událostech (např. při pokusech o sebevraždu).¹⁰⁹ VDP působí v součinnosti s Vězeňskou duchovní službou (VDS) – kaplanskou službou.

2.2.2 Cílová skupina pastorační

Do vězení přicházejí někteří lidé, mající nějaký kontakt s vírou již ve svém civilním prostředí, a dále lidé, kterých je ovšem většina, kteří spadají do skupiny tzv. „nevěřících“. Dále je zde podstatný rozdíl v přístupu k víře u odsouzených, který souvisí se skutkovou podstatou, tj. se závažností spáchaného trestného činu. U skupiny vězňů s krátkodobými tresty a u mladistvých je pole působnosti o poznání větší než u vězňů s tresty dlouhodobými a u starších zkušených kriminálních. Velmi žádoucí je působení u skupiny vězňů, kteří se dostali do vězení za nedbalostní trestné činy nebo

¹⁰² Srov. *Vězeňská duchovenská péče občanské sdružení: Legislativa* [online].

¹⁰³ Srov. *Vězeňská duchovenská péče občanské sdružení: Historie* [online].

¹⁰⁴ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 59.

¹⁰⁵ *Tamtéž* [online].

¹⁰⁶ Srov. *Vězeňská duchovenská péče občanské sdružení: Výkonný výbor* [online].

¹⁰⁷ Srov. *Vězeňská duchovenská péče občanské sdružení: Legislativa* [online].

¹⁰⁸ Srov. *Vězeňská duchovenská péče občanské sdružení: Vězeňští kaplani* [online].

¹⁰⁹ Srov. SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie*, s. 26.

z mladické nerozvážnosti, tzn. u mladistvých a mladých vězňů. Zde se jeví jako plodná spolupráce duchovní služby s ostatními profesemi a zvláště se sociálním pracovníkem a psychologem.¹¹⁰

U odsouzených za spáchání závažných trestních činů je snaha o jejich vlastní pravdivé sebepoznání ze strany duchovního téměř marná. Existuje zde také nebezpečí, že při uvědomění si hrůznosti svého počínání může následovat snaha o ukončení života.¹¹¹

Sama skutečnost, že se jedná o odsouzené, dopředu naznačuje, že se ve větší míře jedná o lidi s nějakou odchylkou ve vztahu ke společenskému systému, a možnost jejich integrace je více méně na hranici možností společnosti. Po propuštění dochází často k opětovné recidivě.

Dále zde na odsouzené negativně působí vězeňské prostředí, nemluvě o ztrátě svobody, nedobrovolné izolaci od rodiny, přátel a společenského života. Je to obrovský tlak, kterému jsou odsouzení vystaveni.

A do tohoto tolik nenáviděného prostředí přichází člověk, mající pochopení, přístupný rozpravě i schopný sdílení, člověk, který neodsuzuje, naslouchá a podle potřeby vede k uvědomění si vlastního provinění odsouzeného, a zároveň je připraven nabídnout východisko skrze víru v Boha.¹¹²

Církev prostřednictvím svého zástupce, kterým je vězeňský kaplan, poskytuje odsouzeným tyto duchovní služby: konání bohoslužeb, možnost soukromého rozhovoru a popř. svátosti smíření, výuku náboženství a duchovní četbu. Pomoc přichází nejenom od profesionálních duchovních, ale také od dobrovolníků – prostých věřících.¹¹³

2.2.3 Vězeňská duchovní služba v České republice

V předchozí kapitole jsem již zmínil o tom, že sdružení VDP působí v součinnosti s VDS – kaplanskou službou.

Jak počet dobrovolníků postupně přibýval, začali někteří z řad duchovních pracovat na částečný a posléze na plný úvazek, přešli pod vězeňskou službu a stali se profesionálními kaplany. Nejdříve působili jako kaplani GŘ VS ČR a posléze po přesunu funkcí a kompetencí na menší organizační jednotky přešli kaplani na jednotlivé věznice.¹¹⁴ Vznikla tím Vězeňská duchovní služba, sdružující profesionální kaplany všech státem uznávaných církví a církevních společností, v čele s hlavním kaplanem VS ČR.¹¹⁵

¹¹⁰ Srov. OPATRŇY, A. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 56.

¹¹¹ Srov. JALUŠKA, A. *Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody*. In *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, MARTINEK, M. (ed.), s. 133.

¹¹² Srov. *tamtéž*, s. 131–132.

¹¹³ Srov. JALUŠKA, A. *Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody*. In *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, MARTINEK, M. (ed.), s. 138.

¹¹⁴ Srov. *Vězeňská duchovenská péče občanské sdružení: Historie* [online].

¹¹⁵ Srov. *tamtéž* [online].

VDS začala působit ve věznicích na základě Nařízení generálního ředitele vězeňské služby ČR č. 3, kterým se vyhlásila Dohoda o duchovní službě. Dohoda o duchovní službě ve věznicích byla uzavřena dne 7. ledna 1994 mezi Vězeňskou službou ČR, Ekumenickou radou církví a Římskokatolickou církví reprezentovanou ČBK. Tato dohoda vytvořila podmínky pro církve a náboženské společnosti podílet se na nápravě odsouzených ve věznicích, vazebních věznicích a na zvláštních odděleních věznic.¹¹⁶

Dohoda vymezovala činnosti duchovních ve vězeňských zařízeních:

- a) konání bohoslužeb;
- b) individuální rozhovory, pastorační návštěvy a umožnění individuálního přístupu k náboženským úkonům;
- c) vedení studijních skupin k výkladu náboženských textů;
- d) zajišťování duchovní a náboženské literatury;
- e) provádění přednášek a besed, zejména s etickou tematikou, popřípadě hudebních koncertů skupin a jednotlivců;
- f) podíl na uplatnění speciálních výchovných postupů;
- g) podíl na přípravě odsouzených k propuštění na svobodu a na sociální práci s odsouzenými;
- h) další vhodné formy, přispívající k dosažení účelu výkonu odnětí svobody.¹¹⁷

Duchovní služba jako jedna z vězeňských profesí je garantem ústavou deklarované svobody vyznání. Podílí se na překonávání počátečního šoku uvězněných, na snaze celého personálu o potlačení tzv. „kriminální infekce“ a na dalších úkolech, vyplývajících z koncepce českého vězeňství. Objektem zájmu je vždy potřebný člověk, a to bez ohledu na jeho vyznání.

2.2.4 Vězeňský kaplan a dobrovolníci

Na duchovní službě se podílejí jak vězeňští kaplani, tak dobrovolníci – externí duchovní a věřící z různých církví a církevních organizací. Profesionální vězeňský kaplan je duchovní, který má s VS ČR uzavřený zaměstnanecký poměr a je jednou z mnoha profesí, působících ve věznicích ČR. U ostatních duchovních a pověřených laiků se jedná o neplacenou dobrovolnou činnost, poskytovanou bez rozdílu všem uvězněným osobám, které o to požádají.¹¹⁸ Objektem duchovní činnosti je vždy každý člověk se svými životními potřebami. Duchovní služba jak vězeňských kaplanů, tak dobrovolných pracovníků různých církví je stanovena Dohodou o duchovní službě (viz kapitola 2.2.3), kde se v čl. 1 uvádí pravidla činnosti při vstupu do všech věznic ČR.¹¹⁹

Vězeňští kaplani se svou činností podílejí na společném úsilí o změnu negativních postojů uvězněných osob vůči společnosti a jejich uvědomění si pro společnost škodlivého a nebezpečného jednání, dále na přiznání viny, přijetí spravedlivého odsouzení uvězněným člověkem a projevení snahy o nápravu sebe samého. Toto společné úsilí napomáhá uvězněnému člověku nalézt nový smysl svého života, mít odvahu začít znovu od začátku, a zvyšuje jeho šanci se po propuštění integrovat zpět do společnosti. Jsou to lidé, kteří mají osobní kontakt s trestanci, dokáží si na rozdíl od ostatních profesí získat jejich důvěru a v krizové situaci pomoci.¹²⁰

Vězeňský kaplan se jakožto řádný člen vězeňského týmu účastní společných porad a setkání s ostatními pracovníky věznic, je nápomocen při tvorbě a realizaci programů

¹¹⁶ Srov. *Dohoda o duchovní službě ve věznicích*, s. 1.

¹¹⁷ *Tamtéž*, s. 2.

¹¹⁸ Srov. *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015*, s. 16 [online].

¹¹⁹ Srov. *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015*, s. 16 [online].

¹²⁰ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 59.

zacházení, podílí se na přípravě vězňů na propuštění. Je vždy podle svých možností připraven pomoci tam, kde je to zapotřebí. Jeho působení ve vězeňském prostředí není již tabu, ale naopak jeho duchovní služby jsou vězňům nabízeny i ze strany jiných profesí (např. psychologů).¹²¹

Existuje zde tedy jak teoretická, tak praktická spolupráce na této uzdravující proměně uvězněného člověka. To vyžaduje širší spolupráci a propojení činnosti vězeňského kaplana zvláště s psychology, pedagogy a vychovateli.¹²²

Vězeňští kaplani např. v pankrácké vazební věznici pomáhají nejen lidem nacházejícím se ve vězení, ale také po propuštění. Usilují o to, aby propuštěný člověk dostal novou šanci a mohl se uplatnit ve společnosti za pomoci společenství církve.¹²³

Kaplani též koordinují činnost dobrovolníků z různých církví a společností, kteří napomáhají při poskytování této duchovní služby ve věznicích.¹²⁴

Činnost dobrovolníků započala na začátku devadesátých let dvacátého století, kdy se svolením generálního ředitele VS ČR začali docházet do jednotlivých vězeňských zařízení. Nabízeli uvězněným lidem pomocnou ruku, byli otevřeni diskuzi o všech jejich lidských potřebách, vedli je k přijetí viny a odpovědnosti za spáchaný čin.¹²⁵

Dobrovolníci, externí duchovní a další věřící, docházející se souhlasem VS ČR do věznic a vazebních věznic se podílejí na všech činnostech, souvisejících s duchovní službou, poskytovanou podle platných směrnic, a vyplývajících z Dohody o duchovní službě ve věznicích. Zúčastňují se společných i individuálních setkání s vězni a pořádají pro ně podle možností různá divadelní a kulturní představení.

Dosavadní zkušenosti ukazují, že náboženské programy (zvláště hudební) mohou mít pro věřící i nevěřící psychohygienický efekt. Převýchova uvězněných lidí je velmi komplikovaná a zvláště u lidí s psychopatologickými poruchami téměř nemožná. Proto duchovní ve velké míře spolupracují právě s vězeňskými psychology.¹²⁶

Jaký je podíl vězeňského duchovního při přípravě odsouzeného na život po propuštění popíši v následující kapitole.

2.2.5 Podíl pastorační práce na přípravě vězňů na život po propuštění z vězení

Odsouzení se během nechtěného pobytu za mřížemi zapojují do nabízených programů zacházení, a tím vyplňují nejen čas strávený ve vězení, ale také se připravují na život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Poslední tři měsíce před propuštěním se komplexně připravují na tuto vítanou blížící se změnu. Je však vždy vítaná? V mnoha případech má nádech nejistoty. Navíc, pokud propuštěného venku nikdo nečeká, jeho budoucnost je více než nejistá. Tato nejistota vzrůstá s délkou pobytu ve vězení, neboť to, co bylo a platilo před uvězněním, již dávno není pravda.¹²⁷

Pastorační práce ve vězení napomáhá uvězněnému člověku při co nejsnazším a pokud možno neproblémovém návratu do společnosti. Propuštěný člověk se nejčastěji potýká s problémy existenčními (nemá bydlení, práci ani peníze). Jen těžko se mu daří znovu navázat kontakty s rodinou a přáteli. A v neposlední řadě je společností oceňován jako nežadoucí.¹²⁸

¹²¹ Srov. *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015*, s. 16 [online].

¹²² Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 59.

¹²³ Srov. *Vězeňská služba České republiky: Duchovní služba na Pankráci* [online].

¹²⁴ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 59.

¹²⁵ Srov. MEZNÍK, J. *Základy penologie*, s. 51–52.

¹²⁶ Srov. *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015*, s. 16 [online].

¹²⁷ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 164–165.

¹²⁸ Srov. JALUŠKA, A. *Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody. In Praktická teologie pro sociální pracovníky*, MARTINEK, M. (ed.), s. 134–135.

Duchovní působící ve věznicích může zprostředkovat kontakt na farnost, v níž má propuštěný člověk trvalé bydliště s tím, že farnost mu pomůže v jeho počátečních těžkostech. Možnosti kněží spravujících farnosti i samotných farníků bývají ale v tomto směru velmi omezené, a tak tyto propuštěné lidi duchovní směřují spíše do vhodných jiných azylových zařízení.

Jak a čím se vězeňští kaplani a dobrovolníci ve věznicích přímo podílejí na řešení nastalých problémů vězňů těsně před a po propuštění z vězení, budu čerpat z dotazníků a polostrukturovaných rozhovorů, a následně popíši ve výzkumné části této práce.

2.3 Situace vzniklá po propuštění

V této kapitole uvedu tíživé problémy propuštěných osob, s jakými se nejčastěji potýkají po svém propuštění. Dále popíši možnosti, jak mohou lidé po odchodu z vězení tuto svou nastalou a pro ně nepříznivou situaci řešit.

2.3.1 Problémy vznikající po propuštění

Těsně před propuštěním z výkonu trestu zvažují uvěznění lidé ve spolupráci se sociální pracovníci možnosti návratu do svého původního bydliště, a pokud tomu něco brání, hledají možnosti dalšího alternativního ubytování. Sociální pracovníce jim pomáhá jak při vyřizování osobních dokladů, tak jim zprostředkuje kontakty na příslušné úřady (např. na úřad práce a sociální odbor).¹²⁹

Po propuštění dostává nyní již svobodný člověk od svého kurátora sociální péče, se kterým je v kontaktu poslední měsíc výkonu trestu odnětí svobody, zpravidla částku jeden tisíc korun. Ta se ale velmi rychle utratí, a to ani ne za jídlo, jako za oslavu nabyté svobody. Pokud byl člověk po dobu uvěznění zaměstnán, je částka při propuštění o poznání vyšší. Avšak teď záleží hlavně na tom, jak s ní naloží. Sociální pracovníce může v případě potřeby zajistit propuštěnému na cestu ošacení a obuv. A poté je poslán vstříc novému životu.¹³⁰

Předejít nečekaným těžkostem nebo přispět s řešením těch, co se vyskytnou, může také vězeňský duchovní, neboť po dobu uvěznění člověka má sice omezenou, ale přesto určitou možnost setkávání s rodinnými příslušníky svého klienta. Je připraven se při společném setkání podílet na řešení případných problémů nebo poskytnout duchovní radu a útěchu.¹³¹

Z praxe poznáváme, že o propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody jsou schopny se postarat převážně charitní a dobročinné organizace. Pokud se člověk vrací do původního a nejistého prostředí, je zde velké nebezpečí, že již po krátké době dojde k recidivě. Proto pokud není možný návrat do původní rodiny, s kterou se mu dařilo udržovat kontakt po celou dobu uvěznění, zpravidla se obrací právě na organizace, nabízející různé sociální služby.¹³²

Stále přesto platí osvědčená pravda, že největší šanci na reintegraci má ten, na koho venku někdo s láskou čeká.¹³³

¹²⁹ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 164–165.

¹³⁰ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 166–167.

¹³¹ Srov. JALUŠKA, A. *Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody*. In *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, MARTINEK, M. (ed.), s. 136.

¹³² Srov. OPATRŇÝ, A. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 56–57.

¹³³ Srov. HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, s. 166–167.

2.3.2 Tvrdá realita svobodného člověka

Lidé propuštění z výkonu trestu odnětí svobody se výrazně podílejí na rostoucím počtu tzv. „bezdomovců“. Mnozí z těch, kteří ve vězení oplývali sebevědomím, po propuštění vlivem doléhající nejistoty tuto svou navenek pevnou jistotu postupně ztrácejí. A ještě hůře jsou na tom slabší jedinci, kteří své sebevědomí nikdy neměli, jejich osobní předpoklady jsou mizivé a jsou tudíž zákonitě odkázáni jen na pomoc těch druhých.

Sebevědomí i slabí, pokud nemají stabilní rodinné zázemí, které udržovali po celou dobu pobytu za mřížemi se náhle ocitají před branou věznice osamoceni. Doléhá na ně zmíněná nejistota a mají v právě nabyté svobodě dosti značně mlhavé vyhlídky. Jejich další život je spojen s riziky, že si sami nedokážou zajistit své základní lidské potřeby, vrátí se ke starému způsobu života a postupně recidivují.¹³⁴

Pokud využili při pobytu ve vězení služeb vězeňského duchovního, mohou jej kontaktovat a požádat o radu nebo zprostředkování nějaké pomoci. Např. kněží mohou jen ve výjimečných případech někoho ubytovat na své faře, ale spíše se zkontaktují s nějakou charitní organizací, poskytující základní sociální služby.

Navíc jsou propuštění lidé z velké části ohroženi také svými minulými závislostmi na alkoholu, návykových látkách nebo hracích automatech, které byly vlivem vězeňského prostředí omezeny, ale ne odstraněny. Ty se se získanou svobodou a s nastupující tíživou situací mohou projevit opět v plné míře. Je to pro člověka často úniková a velmi nebezpečná cesta, neboť tyto závislosti poskytují pocit naplnění a spokojenosti, ale přitom dochází ke svázanosti, projevující se ztrátou sebekontroly, poruchami zdraví a dostavující se úzkostí a depresemi.¹³⁵

Počáteční radost ze svobody často vystřídá tvrdá realita života bez střechy nad hlavou, bez práce a finančních prostředků. Propuštění se zdržují a přebývají u obchodních domů, na nádražích, v parcích. Žijí, spíše živoří, kde se dá. Jako každý člověk potřebují k životu potravu, vodu a střechu nad hlavou a také společenství druhého člověka. To je pravdivá skutečnost mnoha propuštěných vězňů.¹³⁶

Většina lidí ve společnosti tzv. „bezdomovce“ odmítá, nejen pro jejich odpudivý vzhled, zápach a negativní zkušenosti s nimi, ale také pro svá často chladná a uzavřená srdce, která již nejsou schopna rozpoznat prosebné volání strádajícího člověka (srov. Flp 4,8; Mt 7,1–2).¹³⁷

¹³⁴ Srov. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*, s. 60–61.

¹³⁵ Srov. SMOLÍK, J. *Pastýřská péče*, s. 207–209.

¹³⁶ Srov. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*, s. 61.

¹³⁷ Srov. tamtéž, s. 57.

3 Pastorační péče v zařízeních poskytujících sociální služby pro osoby bez přístřeší

Tato kapitola v krátkosti pojedná o Charitě ČR, následně se zaměří nejdříve na sociální a posléze na pastorační práci, která je orientována na lidi bez domova a lidi, kteří během svého pobytu ve vězení o své rodinné zázemí přišli.

3.1 Zařízení poskytující sociální služby pro osoby bez přístřeší

V České republice působí několik sdružení a organizací, poskytujících sociální služby pro osoby bez přístřeší.

Jednou z nich je také Charita České republiky se svojí mnohaletou tradicí, bohatou historií a širokým spektrem činností zaměřených, na potřeby člověka v celé jeho bio-psychosociální a spirituální existenci.

Opět zde nebudu popisovat její historii, poslání a etické zásady dané Kodexem Charity, ale pro ucelený přehled uvedu, jaké jsou její hlavní činnosti:

„Pomoc matkám s dětmi v tísní, lidem bez přístřeší, osobám se zdravotním a mentálním postižením, sociálně slabým rodinám, drogově závislým, opuštěným starým lidem, osobám, které se ocitly v osobní krizi, migrantům a uprchlíkům, vězňům a osobám vracejícím se z výkonu trestu.“¹³⁸

A jaké úkoly vymezil charitě Benedikt XVI.?

Benedikt XVI. ve své encyklice „*Deus caritas est*“ zdůrazňuje jednoznačný úkol charitních organizací být věrohodnými Kristovými učedníky. Stát vždy na straně potřebných a starat se o chudé, hladové a nemocné. Využít svých darů od Boha, ale také získané odbornosti pro výkon své profese.¹³⁹

3.1.1 Sociální práce pro propuštěné

Základní životní potřeby člověka zajišťují ve velké míře právě azylová zařízení, která poskytují *krátkodobé* (noclehárny na přespání), *střednědobé* (na dobu tří měsíců) a *dlouhodobé ubytování* (na dobu dvanácti a více měsíců). Do dlouhodobého azylového pobytu spadají také tzv. *startovací a cvičné byty*, které klienty sociální služby přibližují nejvíce k realitě běžného života.¹⁴⁰

Lidé bez domova se ve skutečnosti podobají slepému člověku, který ztratil orientaci v terénu a neví kudy kam, je nejistý v dalších svých krocích a je tudíž nucen čekat na někoho, koho by se mohl zachytit. Potřebuje podat pomocnou ruku, potřebuje znovu přivést na správnou cestu. Člověk žijící na ulici touží po tom, o čem běžný člověk moc nepřemýšlí, protože to bere jako samozřejmost, potřebuje jisté zázemí, místo, kam může kdykoli přijít, najít se a přespát.

¹³⁸ Charita Česká republika [online].

¹³⁹ Srov. BENEDIKT, XVI. *Deus caritas est*, čl. 42–49.

¹⁴⁰ Srov. SCHWARZOVÁ, G. *Sociální práce s bezdomovci*. In *Sociální práce v praxi*, MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (ed.), s. 322–324.

Zprostředkovaná základní pomoc lidem po propuštění z vězení ze strany sociální pracovnice je jen počátkem složitého procesu návratu zpět k normálnímu a hodnotnému životu.

Člověk přichází do zařízení, nabízejícího sociální služby, kde mezi ty základní patří poskytnutí ubytování, stravování, osobní asistence apod. Dále jsou přichozímu nabídnuty vhodné resocializační programy, které směřují k jedinému cíli – úspěšnému navrácení vyloučeného člověka zpět do společnosti.¹⁴¹ Zde se otevírá prostor také pro uspokojení spirituálních potřeb člověka.

Sociální práce v azylových domech (AD) napomáhá člověku řešit pro něho neřešitelný problém. Je to práce s lidmi bez domova, vycházející z předpokladu, že každý člověk je přijímán bez rozdílu, bez předsudků a ponižování. Člověk pracující v pomáhající profesi není uživateli sociálních služeb něčím nadřazen, i když to tak někdy vypadá, ale má být vždy připraven nabízenou službou přichozímu posloužit. V praxi se ale můžeme setkat i s jiným přístupem, když pracovník chce mít nad lidmi v nouzi moc, diktuje jim své podmínky a vyžaduje po nich bezpodmínečné plnění jen svých vlastních rozhodnutí. Zde jsou pak ohroženy nejen základní etické normy, ale také základní lidská práva člověka.¹⁴²

Proto se také do mezilidských vztahů promítá úcta k člověku, založená na lidské přirozenosti pomáhajícího, a v případě věřícího člověka rovněž na křesťanském přesvědčení. Pomáhající také nesmí zapomínat sám na sebe, musí být schopen si stanovit určité hranice svých možností a schopností a respektovat je, tím předcházet tzv. syndromu vyhoření.¹⁴³

Tento syndrom pomáhajících profesí má totiž vliv na snižování celkové výkonnosti člověka, pracujícího v sociální oblasti. Dochází k úbytku energie, k narůstání vyčerpanosti a tím může dojít až k celkovému vyčerpání organismu. Z pomáhajícího člověka se pak stane člověk potřebující sám pomoc druhých. Je mnoho prostředků, jak proti syndromu vyhoření bojovat, od společné supervize, stabilního rodinného zázemí až po nalezení vlastní účinné metody, jak opětovně regenerovat vyčerpaný organismus a tím upevnit své duševní i fyzické zdraví.¹⁴⁴

3.1.2 Pastorační práce pro propuštěné

Z toho, co bylo uvedeno, je zřejmé, že charitní praxe může obsahovat jak sociální, tak i diakonické prvky, u nichž může docházet k jistému napětí, důsledkem snahy jedné převážit nad druhou. Pokud se ale shodnou na společné součinnosti, bývá to ku prospěchu obou stran a zvláště k užítku člověka, ke kterému pomoc směřuje. Touto interakcí může být „charitativní práce“.¹⁴⁵

Přes tuto tolik potřebnou spolupráci více profesí na poskytování péče strádajícímu člověku se na duchovní rozměr jaksí pozapomíná. Každý člověk přitom má nějaké představy o životě a smrti, v každém je skryto mnoho otázek, zůstávajících bez odpovědi. Lidé bez domova žijí svůj vlastní, převážně uzavřený život víry, většina v Boha nevěří, ale dobře vnímají jednání druhých, kteří je v jejich tíživé situaci doprovázejí. Lidé bez domova jsou si vědomi, že má o ně někdo zájem, a také vědí, že se mohou kdykoli setkat s ostatními ve společenství.

¹⁴¹ Srov. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*, s. 69–70.

¹⁴² Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 65.

¹⁴³ Srov. OPATRŇÝ, A. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*, s. 67–68.

¹⁴⁴ Srov. SCHMIDBAUER, W. *Psychická úskalí pomáhajících profesí*, s. 131–134.

¹⁴⁵ Srov. OPATRŇÝ, M. *Charitativní práce: interakce sociální práce a diakonie*. In *Teorie a praxe charitativní práce*, OPATRŇÝ, M., LEHNER, M. a kol., s. 43.

Pastorační péče jako duchovní pomoc vychází z víry v Boha a směřuje k potřebám a přáním každého jednotlivého člověka. Můžeme říci, že se jedná o pomoc ve správném čase na správném místě. Kompetentní pastorační pracovník pozná, kdy může o Bohu mluvit a kdy má jen působit svou přítomností.¹⁴⁶

Aby podmínky k pastoračnímu působení byly příznivé, můžeme se ztotožnit s myšlenkou zakladatele emauzského hnutí ve Francii abbé Pierra, který řekl:

„Člověk má duši. Dříve však, než s ním můžeme mluvit o duši, musíme mu dát košili a střechu nad hlavou...“¹⁴⁷

Nabízené aktivity pastorační práce se neobejdou bez spolupráce s ostatními organizacemi, jako jsou např. psychiatrické a protialkoholní léčebny, krizová a kontaktní centra, nemocnice, policie, spolupráce s Probační a mediační službou a také s psychology a psychiatry.¹⁴⁸

3.2 Pastorační činnost v azylových domech

Do AD přicházejí lidé bez domova – bezdomovci. Patří mezi ně muži i ženy, nezaměstnaní, mladí i senioři, lidé z ulice, příchozí z výkonu trestu odnětí svobody, psychiatrických léčeben apod. Zvláštní skupinou jsou také lidé závislí na návykových látkách a hracích automatech. Všichni tito lidé mají jedno společné, jsou ohroženi bezprostřední nouzí, jsou bez trvalého domova. Těmto příchozím jsou poskytnuty základní sociální služby.¹⁴⁹

Pastorační činnost je nedílnou součástí komplexní péče o člověka. Jak tato péče o lidi bez domova probíhá, si ukážeme na příkladu azylového zařízení Domu sv. Petra v Záblatí u Prachatic.

Pastorační služba je poskytována v interakci se sociální službou preventivní péče všem lidem bez domova přicházejícím do azylového domu, lidem, kteří ztratili své rodinné zázemí. Zde mají zastoupení také příslušníci největší etnické minority žijící v České republice, kterou jsou Romové.

Konečným cílem spolupráce azylového domu s klientem bez domova je jeho úplné osamostatnění a nezávislost.

3.2.1 Azylový dům sv. Petra v Záblatí

Jak jsem již zmínil na samém počátku této práce, vznik charitativní činnosti v prachatickém regionu podnítila duchovní osobnost římskokatolického kněze P. Pavla Šimáka. Díky jeho počáteční snaze a obětavosti vznikly postupně hned tři azylové domy pro muže. Nejdříve existovaly pod hlavičkou Charity, posléze přešly pod Občanské sdružení Emauzy ČR, aby se v roce 2006 opět vrátily pod Farní charitu v Prachaticích.

Farní charita (FCH) Prachatice vznikla roku 1998, kdy získala registraci církevní právnické osoby. Charitní činnost v prachatickém okrese ale probíhala již před jejím ustanovením. V současné době nabízí služby matkám s dětmi v Charitním domově

¹⁴⁶ Srov. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 62–63.

¹⁴⁷ BOURSICAUD, M. H. *Emauzské společenství*, s. 129.

¹⁴⁸ Srov. Sborník z konference: Křesťan a bezdomovectví. J. JANOUŠEK, P. a kol. *Péče o bezdomovce v ČR z pohledu křesťanství*, s. 23–24.

¹⁴⁹ Srov. SCHWARZOVÁ, G. *Sociální práce s bezdomovci*. In *Sociální práce v praxi*, MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (ed.), s. 316–317.

sv. Dominika Savia a dále pro sociálně slabé rodiny terénní program Most naděje. Zřizovatelem FCH Prachatic je biskupství českobudějovické.

Dům sv. Petra (DSP) zahájil oficiálně činnost dne 1. 1. 2006 současně ve dvou azylových zařízeních v Prachaticích a v Záblatí. V současné době FCH provozuje a nabízí své služby z provozních a ekonomických důvodů mužům bez domova jen v azylovém Domě sv. Petra v Záblatí u Prachatic.

DSP je azylovým zařízením, určeným pro samostatné muže bez domova, kteří chtějí podle svých schopností a možností svou situaci za přispění druhých řešit mj. i prostřednictvím pracovní terapie.¹⁵⁰

Je jedním z mnoha charitativních organizací poskytující služby sociální prevence podle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Řídí se nařízením zákona o zachování lidské důstojnosti, dodržování lidských práv a základních svobod, a svou činností přispívá k sociálnímu začleňování osob vyloučených nebo ohrožených sociálním vyloučením.¹⁵¹

3.2.2 Poslání a poskytované služby azylového domu pro muže

Poslání zařízení:

„...Jeho posláním je provázet člověka, který se ocitl bez přístřeší, a poskytnout mu čas, prostor a podporu pro vyřešení jeho životní situace.“¹⁵²

Poskytování sociálních a duchovních služeb je zaměřeno na muže ve věku od 18 do 64 let, kteří přišli o střechu nad hlavou a stali se lidmi bez domova, převážně žijícími na okraji společnosti. Azylové zařízení představuje reálnou možnost nového začátku pro všechny, kteří jsou ochotni sdílet komunitní život a zapojit se do nabízeného pracovního programu, tj. pracovní činností na charitním hospodářství i ostatních pracích, mezi které patří pomoc při úklidu obce, dřevozpracující a zednické práce i práce v zemědělské živočišné a rostlinné výrobě.

Organizace poskytuje ubytování na dobu až dvanácti měsíců s možností stravování; poradenství v sociálně právní problematice; osobní i duchovní pohovory; možnost individuálního setkání s knězem a účasti na společných setkáních; pomoc při jednání s úřady a zprostředkování kontaktů na odborná zařízení; pomoc při hledání zaměstnání a možnost ošacení.¹⁵³

Mezi základní uplatňované principy charitativní práce patří:

– *princip integrace* – kompletní poskytované charitativní služby, podpořené profesionálním přístupem pracovníků směřují k jednomu cíli, kterým je úplná samostatnost klienta a jeho nezávislost na sociálním systému; získání pracovních návyků, rozšíření vědomostních a komunikativních schopností;

– *princip přímé komunikace* – jasná a přímá komunikace, vyžadování podávání pravdivých informací, vedení k uvědomění si své situace a podle schopnosti klienta podíl na jejím řešení;

– *princip rovného přístupu* – nikdo není preferován, je respektována osobnost jednotlivce a přihlíženo na jeho socio-kulturní návyky;

¹⁵⁰ Srov. *Standardy kvality sociální služby: Farní charita Prachatice*, s. 3.

¹⁵¹ Srov. *Sbírka zákonů č. 108/2006: Zákon o sociálních službách*, s. 1257.

¹⁵² *Standardy kvality sociální služby: Farní charita Prachatice*, s. 3.

¹⁵³ Srov. *tamtéž*, s. 3.

- *princip individuální* – respektování lidských možností každého uživatele;
- *princip omylnosti* – každý někdy v životě chybí, neboť jsme jen lidé;
- *princip zodpovědnosti* – vedení uživatele k odpovědnosti za svá rozhodnutí, tj. za chování a jednání. Každý má svá práva a povinnosti;
- *princip respektování křesťanských hodnot* – věřící i nevěřící zaměstnanci jsou seznámeni s křesťanskými zásadami charitní práce, tyto zásady respektují a svou péčí o potřebné naplňují.¹⁵⁴

Pracovníci Domu sv. Petra respektují každého klienta s ohledem na jeho lidská práva a svobody. Snaží se o vytváření klidného a bezpečného prostředí včetně řešení krizových situací, aniž by tím byla porušena svobodná vůle uživatelů nebo znemožněn přístup k informacím. Respektují náboženské přesvědčení i právo na soukromí a lidskou důstojnost.¹⁵⁵

Duchovní program, nabízený v interakci se sociální prací, je v azylovém domě nepovinný. Záleží na každém jedinci, zda se ho zúčastní. V žádném případě to také nemá vliv na osobní přístup pracovníků a na úroveň poskytování sociálních služeb v azylovém zařízení.

Nedílnou součástí nabídky tvoří také vzdělávací a rekvalifikační služby, poskytované ve spolupráci s úřadem práce, spolupráce s Probační a mediační službou ČR (PMS ČR), agenturní zaměstnávání uživatelů (pro nesplnitelné podmínky bylo ukončeno v roce 2010), výkon prací veřejně (VPP) a obecně prospěšných (OPP).

Dále jsou klientům nabízeny kulturní, společenské, sportovní aktivity a společná setkání s knězem, knihy, promítání naučných filmů přes dataprojektor, možnost zprostředkování kontaktů na křesťanské komunity v zahraničí (Slovensko, Bosna a Hercegovina), zajištění případného doprovodu do těchto komunit, návštěva klientů ve věznicích a psychiatrických léčebnách.

Tato veškerá péče dává člověku bez domova naději, směřuje k jeho samostatnosti a připravuje ho na pozdější nový začátek.

3.2.3 Pastorační péče v azylovém domě

Pastorační péče v azylovém Domě sv. Petra je doposud v počátcích. Popíší zde některé naše aktivity, pojednám o tom, co se nám v poskytované duchovní činnosti již podařilo a zároveň co se naopak zatím nedaří uskutečnit.

Při každodenním kontaktu s uživateli mohou věřící pracovníci vést klienty k zamyšlení, proč jejich starostlivost a péče je v něčem odlišná od běžného chování ostatních lidí. Svým jednáním vedou některé uživatele k uvažování, proč lidé tuto služebnou práci vlastně dělají a co z toho mají. Jestli jim jde o zviditelnění se nebo o peníze, jestli to dělají jen z povinnosti, anebo je k tomu vede něco jiného? Takové myšlenky jim mohou problesknout hlavou, a dokonce někteří mohou nalézt v sobě odvahu se na to zeptat. A zde se může otevřít prostor pro jednoduché vysvětlení a současně pro základní seznámení s žitou křesťanskou vírou. Je však nutné podotknout, že se jedná spíše o jednotlivce, přibližně o jednoho z deseti. Většina příchozích klientů má bohužel tendenci nás podvést, podat nepravdivé informace nebo zmanipulovat.

Při poskytování služeb nejsou věřící, pracující v charitních organizacích lepší než jejich kolegové, kteří se ke křesťanské víře nehlásí, je jen poněkud patrné, že jsou o tento rozměr víry nějakým způsobem obohaceni. Bohužel ne každý dokáže kolem

¹⁵⁴ Srov. *tamtéž*, s. 4.

¹⁵⁵ Srov. *Standardy kvality sociální služby: Farní charita Prachatice*, s. 6.

sebe šířit a předávat druhým lidem pokoj a radost, ale měl by se o to snažit. To ostatní lidi oslovuje, přitahuje a může vést k zamyšlení.

Mezi první pastorační krůčky patřilo navázání spolupráce s nově nastoupivším (2009) ŘK knězem P. Petrem Hovorkou, který se stará o farnost Záblatí, do které pravidelně dojíždí z Prachatic. Po úvodních nepravidelných schůzkách začal docházet do azylového domu pravidelně jednou za měsíc. P. Petr se zúčastňuje společných setkání s klienty a přítomnými zaměstnanci. Jde o zcela neformální a dobrovolné setkávání v přátelské atmosféře, spojené s vyprávěním a předáváním životních zkušeností, a samozřejmě i s pohoštěním a hudebním doprovodem. Tato setkání se postupně rozšířila o přednášky na předem zvolené téma, které si vyberou sami klienti nebo jim s výběrem pomohou zaměstnanci DSP.

Při své úvodní přednášce pohovořil P. Petr o svém působení (ještě jako bohoslovec) ve věznici ve Vinařicích. O svých zážitcích z prvního setkání s vězni, které bylo z počátku provázeno smíšenými pocity, když si uvědomil, že se nachází v přítomnosti lidí, odsouzených též za nejtěžší zločiny. Přesto na tyto chvíle rád vzpomíná, protože jej to utvrdilo v poznání, že Bůh miluje bez výjimky každého člověka, nezná mezí, a je tudíž přítomen u zavržených lidí ve vězení stejně jako u těch venku. A právě skrze své učedníky (klérus i laiky) povolává každého člověka ke spáse. Proto může docházet ve vězení také k přijetí víry, obrácení i ke svátostnému pokřtění.

Naši uživatelé zatím moc nereagují na jeho pozvání k účasti na nedělní mši svaté. Ale přece jenom se někteří velmi sporadicky zúčastňují nedělních bohoslužeb ve zdejší kostele. Časem bychom chtěli dosáhnout nejen toho, aby se klienti účastnili ve větším počtu, ale také, aby se mše svatá mohla příležitostně slavit i na „naší faře“. Říkám na naší faře, protože azylový dům se nachází v prostorách bývalé fary v Záblatí.

V rámci společenských aktivit je klientům nabízena také možnost shlédnutí filmů s naučnou tematikou, zaměřené např. na život v komunitách (také zahraničních, např. Cenacolo na Slovensku, v Chorvatsku, v Bosně a Hercegovině), dále na nebezpečné závislosti na kouření, alkoholu, drogách a hracích automatech. V případě vážného zájmu o pobyt v křesťanské komunitě jsou pracovníci Domu sv. Petra připraveni jim toto zprostředkovat a popř. poskytnout i doprovod. Dále zde mají uživatelé možnost zapůjčení knih, mezi nimiž nechybí ani duchovní literatura a Písmo svaté.

Zmíním zde také pastorační aktivity zaměřené na pracovníky Farní charity Prachatic. Ve spolupráci s knězem P. Josefem Sláčkem spravujícím ŘK farnost Prachatic, jsme naplánovali a uskutečnili první společné setkání právě na prachatické faře. Zvolené téma „Víra člověka aneb čemu člověk věří“ bylo pojato z hlediska lidské existence a z potřeby každého člověka v něco, něčemu nebo někomu věřit. Byl zde také prostor pro dotazy a společnou diskuzi. Setkání napomohlo k překonání nedůvěry a předsudků vůči našim kněžím. Pomohlo také k větší provázanosti sociální a diakonické práce a vesměs soudě podle reakcí zúčastněných panovala všeobecná spokojenost. Rádi bychom podle možností kněze v této aktivitě pokračovali.

Nadále rovněž přetrvává spolupráce s P. Pavlem Šimákem, který v současnosti působí na Kaplicku. Vzájemně se navštěvujeme, sdílíme své postřehy a poznatky. Zůstáváme v kontaktu a v případě potřeby jsme připraveni ubytovat člověka bez domova z Kaplice u nás v DSP Záblatí.

Velmi důležité je pro nás též společné setkávání v rámci celé diecéze, a to jak na duchovních obnovách, při setkáních s diecézním biskupem, a zvláště při častějších setkáních pracovníků charit, pořádaných odborným duchovním asistentem Diecézní Charity v Českých Budějovicích Dr. Michalem Opatrným. Tato setkání probíhají ve znamení výměny pastorační zkušeností z jednotlivých charitních zařízení a také sdílení zkušeností kněží s pastorační činností v nemocničním a vězeňském prostředí. Umožňují

pracovníkům charit nechat se inspirovat od druhých, vyvarovat se zbytečných chyb a také nalézat podporu a povzbuzení do další práce.

Nejvýznamnější událostí posledních měsíců byla bezesporu návštěva českobudějovického biskupa Mons. Jiřího Paďoura, OMF Cap. v našem azylovém domě v Záblatí. Setkání se uskutečnilo dne 16. 11. 2010 a bylo spojené s odborným seminářem na téma „Chudoba v dějinách a dnes“, který proběhl v přednáškovém sále VOŠS v Prachaticích.

Zatím se nám nepodařilo najít vhodný prostor či finanční prostředky pro vybudování charitní kaple. A také navázat nejen teoretickou (která se rozbíhá), ale i praktickou spoluprací v duchovní oblasti s ostatními charitativními organizacemi.

4 Metodika výzkumu pastorační péče

4.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu bylo:

- zmapovat a analyzovat současný stav pastorační péče o lidi, nacházející se ve věznicích v celé ČR, a dále možnosti dalšího pastoračního působení po jejich propuštění na svobodu.

Dílčí cíle výzkumu:

- použitím metod dotazníkového šetření zjistit stav poskytované duchovní služby ve věznicích ze strany vězeňských duchovních, popsat jak reflektují svou činnost ve věznicích a vyhodnotit získané poznatky s prací s touto specifickou skupinou;
- použitím polostrukturovaných rozhovorů zmapovat pohled z druhé strany, tj. od příjemců pastorační péče, kterými jsou samotní odsouzení lidé; dílčím cílem bylo také popsat, jak hodnotí vliv pastoračního působení sami propuštění z vězení, konkrétně ti, kteří využívají nebo využívali služeb azylových zařízení, se zaměřením na azylový Dům sv. Petra pro muže v Záblatí.

4.2 Charakteristika zkoumaného vzorku

Za zkoumaný vzorek jsem vybral dvě skupiny respondentů:

– V prvním zkoumaném vzorku se nacházejí lidé, kteří duchovní službu pro specifickou skupinu osob ve věznicích poskytují. Do této skupiny patří jak vězeňští kaplani, pracující na plný pracovní úvazek ve věznicích ČR, tak i dobrovolníci z církví a církevních organizací. Ti všichni se spolu s ostatními vězeňskými profesemi podílejí na adaptaci odsouzených osob umístěných do vězeňského prostředí, a také na jejich přípravě na život po propuštění na svobodu.

– Druhým zkoumaným vzorkem je již zmíněná specifická skupina lidí, kteří se pro své nedovolené a společensky nepřijatelné chování nedobrovolně ocitli v izolaci od svých rodin a společnosti, která jim tímto znemožnila páchat další trestnou činnost. A ze kterých se po propuštění z vězení následně stali uživatelé DSP v Záblatí.

4.3 Popis výzkumné metody

Za výzkumnou metodu sběru dat jsem zvolil jak subjektivní metodu dotazníkového šetření,¹⁵⁶ tak metodu poznávacího polostrukturovaného rozhovoru.¹⁵⁷ Takto získaná data jsem spolu s výpisy osobních dokumentů podrobil kvantitativnímu a kvalitativnímu hodnocení.

4.3.1 Dotazníkové šetření

Pro získání potřebných dat jsem zvolil metodu dotazníkového šetření, které mi umožnilo obsáhnout všechny vězeňské duchovní, pracující ve věznicích a vazebních věznicích v celé ČR. Potencionálními respondenty se tudíž stali všichni duchovní, pracující ve vězeňském prostředí. Snažil jsem se vytvořit takové podmínky, aby dotázaní neměli se zpětným vrácením dotazníků žádné finanční výdaje. Též jsem dbal na zachování anonymity jednotlivých respondentů.

Dopisy jsem adresoval do rukou vězeňského kaplana, který oslovil i další duchovní z řad dobrovolníků. Je málo pravděpodobné, že by dotazník vyplnila jiná nekompetentní osoba. Objektivnost zvolené metody byla zajištěna mojí naprostou nezaujatostí.

Vlastní dotazník byl složen ze čtrnácti otevřených, polouzavřených a uzavřených otázek, které byly zaměřené na poskytovanou pastorační službu ve všech typech věznic v ČR. Dotazník dále obsahoval průvodní dopis, v němž byl uveden cíl zkoumání, identifikace žadatele a pokyny pro vyplnění.

Celkem dvaapadesát dotazníků jsem v průběhu měsíce února 2011 zaslal do šestatřiceti věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů v ČR. Pro zvýšení návratnosti dotazníků jsem zvolil způsob zaslání přes poštovní služby České pošty, do obálek jsem kromě přiloženého dotazníku vložil též menší obálku (popř. více) s již vyplněnými adresami a se známku pro zaslání zpět. Dále jsem přiložil informační leták o azylových zařízeních FCH Prachatice pro možné zprostředkování kontaktu na poskytované sociální služby a malý charitní kalendář. Duchovním, působícím ve vazební věznicí v Českých Budějovicích, jsem mohl dotazník osobně předat do vlastních rukou.

4.3.2 Polostrukturovaný rozhovor

V období ledna až března 2011 jsem se zkontaktoval s deseti klienty příchozími z výkonu trestu odnětí svobody, kteří jsou ubytováni v DSP v Záblatí, nově přišli a stali se uživateli sociální služby, anebo již z azylového zařízení odešli.

Pro vlastní výzkum jsem vybral metodu volnějšího rozhovoru, abych dosáhl uvolněné a vstřícné atmosféry. Snažil jsem se rozhovor pojmout jako setkání dvou rovnocenných lidí, aby byla zaručena pravdivost získaných odpovědí. Osnovu rozhovoru tvořilo jedenáct otevřených otázek, připravených předem a kladených jednotlivým respondentům. Otázky byly směřované na stav poskytované DS ve věznicích a vazebních věznicích ČR z pohledu odsouzených a obviněných osob. Zároveň byly zaměřené na pastorační službu (PS), poskytovanou v azylovém Domě sv. Petra v Záblatí. Jednotlivé rozhovory byly se souhlasem každého respondenta

¹⁵⁶ Srov. Dotazník v příloze, č. 1.

¹⁵⁷ Srov. Okruhy otázek v příloze, č. 2.

nahrány na záznamové zařízení. Písemně jsem si také zaznamenal chování klienta v průběhu rozhovoru.

V průběhu tří již zmíněných měsíců jsem zkontaktoval celkem deset osob využívající sociální služby v DSP v Záblatí. Předem jsem respondenty seznámil s tím, čeho se rozhovor bude týkat a k čemu získané informace využiji. Nikdo z dotázaných nebyl z mé strany k rozhovoru jakkoli nucen. Rozhovor byl dobrovolný.

Snažil jsem se o vytvoření přátelské atmosféry, což se mi u většiny dotázaných podařilo. Jen ve dvou případech přetrvávala nedůvěra, a proto jsem musel opakovaně přislíbit, že získané informace skutečně použiji pouze pro stanovený záměr. Ve třech případech si respondenti nepřáli, abych rozhovor nahrával na záznamové zařízení. Vlastní rozhovory trvaly od 15 do 25 minut a uskutečnily se převážně v DSP. Na tři setkání jsem po dohodě přišel do místa přechodného pobytu dřívějších uživatelů, kteří již DSP opustili.

Shrnutí získaných informací z dokumentace a rozhovoru jsem zpracoval pomocí analýzy.

5 Zpracování a analýza dotazníků a rozhovorů

Získaná data z dotazníkového šetření od respondentů, týkající se pastorační služby poskytované ve věznicích, jsem podrobil analýze a pro vyhodnocení dotazníku jsem stanovil pět výzkumných indikátorů.

Nashromážděná data od respondentů příchozích z vězení a v současné době ubytovaných v azylovém domě v Záblatí jsem zpracoval též formou analýzy, opírající se o obsah rozhovoru a výpis z dokumentace, z nichž následně vychází prognóza.

5.1 Obsah a zpracování dotazníkového šetření

V měsíci březnu 2011 jsem obdržel zpět celkem devatenáct dopisů a jeden e-mail, tj. 38 % z odeslaného počtu dvaapadesáti dotazníků. Ve třech dopisech bylo vyplnění dotazníku zamítnuto s odůvodněním, že potřebuji k provedení výzkumu svolení Hlavní kaplanky VS ČR, dále, že musím doložit doklad o studiu a podat si žádost o umožnění realizace sběru dat, a nakonec, že místo vězeňského kaplana není tabulkově zřízeno. V jednom dopise přišla odpověď, že kaplan dochází na dvě místa najednou a posílá mi tedy jeden dotazník za dvě věznice, vyplněný dotazník však přiložen nebyl. Zpracování jsem provedl celkem se šestnácti vyplněnými dotazníky, tj. 31 % z odeslaného počtu dvaapadesáti dotazníků. Následně jsem započal s postupnou analýzou získaných dat. Podle základních výzkumných otázek jsem si dopředu stanovil indikátory, které pomohou při konečném vyhodnocení tohoto dotazníkového šetření:

- 1) *Jaké služby duchovní ve věznici poskytuje?*
- 2) *Co je cílem poskytované duchovní služby?*
- 3) *Jak hodnotí své přijetí?*
- 4) *Jaký vliv má duchovní péče na uvězněné osoby?*
- 5) *Jaký je současný stav poskytované duchovní služby ve věznici?*

5.1.1 Analýza sběru dat

Analýza získaných dat z dotazníkového šetření vypověděla o následujících skutečnostech.

- A) *Duchovní povolání* – vězeňští kaplani a ostatní duchovní a dobrovolníci považují svoji službu ve vězení za odpověď na vnitřní volání a součást duchovního povolání, tzn. pomáhat všem lidem a přivádět je k Bohu. Jeden z dotázaných odpověděl, že ho do věznice přivedla čistě náhoda. Další uvedl: „Zkušenosti v oblasti sociální mě přivedly do služby vězeňského duchovního.“ Ve dvou případech nebyla odpověď vyplněna. Všichni ostatní, kteří odpověděli, považují tuto službu lidem ve vězení za potřebnou a užitečnou.
- B) *Možnosti duchovních* – docházení do věznic a vazebních věznic záleží na mnoha okolnostech. Více se lidem obviněným a odsouzeným mohou věnovat vězeňští kaplani, zaměstnaní na plný úvazek přímo u VS ČR, kteří docházejí denně nebo více dní v týdnu. Naopak podle svých možností do věznic přicházejí kaplani,

pracující na poloviční úvazek. Duchovní, spravující okolní farnosti a též ostatní dobrovolníci, docházejí do věznic průměrně jednou týdně.

- C) *Poskytované duchovní služby* – vězeňští duchovní poskytují pastorační a osobní rozhovory, přípravu ke svátostem, svátost smíření a sv. přijímání, bohoslužby katolické i ekumenické (také s hudebním doprovodem), modlitbu, biblickou výuku (katechezi), čtení z Bible a rozhovory o přečteném, etické vzdělávání, modlitbu růžence, přinášení svědectví obrácených lidí, koncerty, sledování pořadů s náboženskou tematikou a další aktivity (příprava na propuštění).
- D) *Zájem o pastorační službu* – ze strany příjemců pastorační služby je ve vazebních věznicích největší zájem o osobní pohovory. Ve věznicích pro odsouzené z jedenácti dotazníků vyplynulo, že je zájem o osobní rozhovor (na nějaké aktuální téma); ze šesti dotazníků – zájem o bohoslužby; z osmi dotazníků – zájem o pastorační rozhovory. Tato otázka byla otevřená, bylo zde uvedeno současně několik variant odpovědí. Jeden respondent potvrdil, že se ve věznici účastní bohoslužeb na 120 zájemců z řad odsouzených. V dalším dotazníku byl uveden ze 70 % zájem o růženec (spíše jako o ozdobu). Ve dvou dotaznících byl zaznamenán zvýšený zájem o studium Bible (pozn. začínají se tisknout na nehořlavém papíru). V jednom případě nebyla odpověď vyplněna.
- E) *Příprava vězňů na propuštění* – z dotazníků vyplynulo, že duchovní přivádějí některé odsouzené k přijetí viny a odpovědnosti, k etickému jednání, k motivaci ke změně života. Ve věznicích pro odsouzené dávají psychickou podporu a radu těm, které venku nikdo nečeká, budují základy víry a důvěry v Boha. Dále spolupracují s charitními organizacemi, farnostmi, pomáhají při zprostředkování ubytování a výjimečně i zaměstnání, při obstarání civilního oblečení a poskytují občasný osobní doprovod. V jednom případě duchovní uvedl: „Nejsem si vědom, neslibuji odsouzeným možný (chtěný) servis církve.“
- F) *Cíl duchovní péče* – hlavním cílem vězeňských kaplanů je to, co již bylo zmíněno v úvodu kapitoly 5.1.1, naplnit slova Ježíše Krista, pečovat o chudé, nemocné, navštěvovat opuštěné a lidi ve vězení, a přivádět je k Bohu (srov. též Mt 25,35–37; Lk 6,35–36). V jednom dotazníku odpověď zněla: „Chtěl jsem přinést Boha do tohoto prostředí.“
- G) *Přijetí u odsouzených* – vězeňští duchovní u patnácti odpovědí zastávají názor, že jsou ze strany vězňů, kteří využívají jejich pastorační služby, vesměs kladně přijímáni. U ostatních dotazníků je uvedeno, že je to různé, od kladného přijetí až po naprosté odmítnutí.
- H) *Přijetí u pracovníků jiných profesí* – vězeňští duchovní zastávají názor, že jsou ve věznicích ze strany pracovníků dalších vězeňských profesí přijímáni vesměs kladně. Jeden respondent uvádí: „Ale stále někteří vidí rudě.“ V jednom dotazníku stojí: „Je těžké posoudit.“ V dalším odpověď uvedena není.
- I) *Vina a spravedlivé odsouzení* – co se týká chybného názoru vězňů na přijetí viny a spravedlivého odsouzení, je to spíše problém menší skupiny uvězněných. U jedenácti dotázaných zněla odpověď – jsou si vědomi své viny a spravedlivého odsouzení. Podle jednoho respondenta si toho spíše vědomi nejsou. U dalších tří – je to různé a individuální. Jedna z odpovědí na dotazník

připomněla základní úkol: „Cílem duchovní práce není v někom vyvolávat pocit viny, ale cesta k Bohu.“ V jednom případě nebyla odpověď vyplněna.

- J) *Napravení mylného smýšlení* – z dotazníků vyplynulo, že pokud vinu vězňi odmítají, je velice složité na tomto smýšlení něco změnit. U osmi odpovědích ze šestnácti navracených se dotazníků bylo uvedeno, že se smýšlení vězňů ohledně viny a spravedlivého odsouzení daří změnit až po dlouhodobém působení, ale jen obtížně. Podle dvou respondentů se smýšlení změnit nedaří. V pěti případech byla odpověď na změnu chybného smýšlení působením pastorače kladná. V jednom dotazníku bylo odpovězeno: „Velmi různě, běh na dlouhou trať.“
- K) *Rodinní příslušníci odsouzených* – po dobu svého uvěznění mají též rodinní příslušníci vězňů možnost obrátit se na vězeňské duchovní se žádostí o zprostředkování pomoci, ale skutečnost je taková, že toho rodina či blízcí přátelé využívají jen velmi zřídka a nepravidelně (uvádí na třináct respondentů). Zamítavá odpověď byla u čtyř dotázaných.
- L) *Zpětná vazba* – zpětná vazba od vězňů a posléze od propuštěných osob z výkonu trestu odnětí svobody, kteří využívali pastorační služby při svém pobytu ve vězení, je minimální a nepravidelná podle sedmi respondentů. Jen v jednom případě se uvádí pravidelný kontakt a v dalším častý kontakt dvou propuštěných. Odpověď v posledním dotazníku zní: „Nemohu mít kontakt, sloužím krátce, půl roku.“ Ostatní odpovědi jsou záporné.
- M) *Spolupráce s ostatními kaplany* – všichni oslovení respondenti uvádějí, že se scházejí poměrně často a navzájem spolupracují. V jednom případě je doplněno, že pravidelná pracovní setkání jsou součástí systému Vězeňské duchovenské péče. A v dalším je sdělení: „Veliká rozmanitost církví ve vězeňské duchovní službě, tím velmi rozdílné pojetí této služby, katoličtí kaplani v menšině, každá věznice tvoří samostatný odlišný svět, osobně pravidelně se kontaktují s jedním katolickým kaplanem.“
- N) *Úroveň pastorače* – u většiny dotázaných byla odpověď na kvalitu poskytované pastorační služby hodnocena jako dostačující. Naopak jako nedostačující bylo vyjádření ohledně pokrytí všech oddělení věznic.

5.2 Obsah a zpracování rozhovoru

Shrnutí záznamů jednotlivých rozhovorů s respondenty – uživateli sociálních služeb, resp. nynějšími či bývalými klienty DSP v Záblatí, stejně jako výpis charakteristiky z osobní dokumentace uživatelů a závěrečné zhodnocení – vliv pastorače a možnost reintegrace, jsou součástí příloh.

5.2.1 Analýza sběru dat

1) *Životní hodnoty a rodinné zázemí*

Za základní životní potřeby považuje většina respondentů nalezení dobře placené práce, následuje získání vlastního bydlení a nakonec přání mít pevně zdraví.

Převážná většina z dotázaných pochází z neúplných nebo jinak narušených rodin. Nějaký kontakt (většinou telefonický) udržuje se svojí rodinou nadpoloviční většina z nich, ale jen tři dotázaní své rodiny pravidelně navštěvují.

2) *Reflexe pobytu ve vězení*

Všichni dotázaní se během svého života dostali do konfliktu se zákonem a skončili ve vězení. Převážná část respondentů po svém propuštění znovu recidivovala a do vězení se opakovaně vracela. Výjimkou byli jen jednotlivci a to spíše za spáchání nedbalostních trestných činů.

Přiznat si vinu není pro respondenty obtížné, stejně také přijetí spravedlivého odsouzení za společensky nebezpečnou činnost. V jednom případě ale dotázaný své viny nelituje, příště prý situaci bude řešit jinak. Jeden z respondentů zastává názor, že byl ještě za komunistického režimu odsouzen nespravedlivě. U některých jedinců převládá také mínění, že odsouzení bylo sice spravedlivé, ale trest byl nepřiměřený. Nebo jeho výši považují za důsledek tzv. exemplárního potrestání.

3. *Služba vězeňských duchovních*

Skutečnost, že do věznic docházejí vězeňští duchovní, je známa všem dotázaným a jen u jednoho z nich vězeňští kaplani při jeho pobytu ve vězení ještě nepůsobili.

Dále z rozhovorů vyplynulo, že celá polovina z dotázaných využila alespoň jednou nějakou službu vězeňského duchovního. Někteří z nich tuto pastorační službu využívali pravidelně po dobu celého svého pobytu ve vězení.

Pozitivní vliv pastorační služby v osobní duchovní oblasti shledávají dva z dotázaných respondentů.

Všichni bez výjimky ale vnímají vězeňské duchovní jako lidi, kteří pomáhají druhým v nouzi, a malá část z nich je považuje také za církevní autoritu.

4. *Nabídka a využití pastorační služby v azylovém domě*

Z rozhovoru vyplynulo, že pouze jeden respondent se o možnosti ubytování v DSP v Záblatí dozvěděl přímo od vězeňského kaplana. Ostatní uvedli, že tuto informaci dostali od sociální pracovnice nebo od kurátorky, od kněží, působících ve farnostech, kde mají zapsané trvalé bydliště, a nakonec se o této možnosti dozvěděli od své rodiny nebo známých.

Nějakou formu pastorační služby v DSP podle svých slov využije převážná část z dotázaných a dokonce nadpoloviční většina z nich se nebrání společnému setkání s knězem. Vyloženě proti jakékoli účasti na poskytované pastorační činnosti v DSP se odmítavě staví jen jeden respondent.

Také osobní přínos a nějaké obohacení z pastorační služby, poskytované v tomto azylovém domě, vidí nadpoloviční většina dotázaných. Spíše jde ale o možnost odreagování se, uskutečnění rozhovoru a svěřením se se svými obtížemi. Jen

výjimečně zaznamenáváme očekávání duchovní podpory nebo prohloubení upřímné víry v Boha, spojené s následnou změnou životních postojů a hodnot.

5. Zpětná vazba

Možnost využít služby Domu sv. Petra v Záblatí i po ukončení svého pobytu, který může dle příslušných ustanovení trvat nejdéle dvanáct měsíců, neodmítá většina respondentů a dokonce někteří, kteří z DSP již odešli, ji pravidelně využívají. Jen v jednom případě byla odpověď záporná, neboť dotyčný by se rád v budoucnosti spolehal již jen sám na sebe.

6 Shrnutí výzkumů

Při shrnutí výzkumu jsem pracoval s daty získanými z dotazníkového šetření od vězeňských duchovních, dále jsem pracoval s daty z výpisu charakteristik z osobní dokumentace a z polostrukturovaného rozhovoru od uživatelů sociálních služeb.

6.1 Shrnutí dat z výzkumu mezi duchovními

Z odpovědí vězeňských duchovních na zasláný dotazník vyplynuly následující poznatky, které jsem rozdělil do pěti okruhů:

1) *Jaké služby duchovní ve věznicích poskytují?*

Všichni vězeňští duchovní považují pastorační službu ve věznicích jako součást svého poslání a povolání. Do jednotlivých vězeňských zařízení docházejí podle svých možností a podle potřeby obviněných ve vazebních věznicích a odsouzených ve věznicích pro výkon trestu odnětí svobody.

Většina služeb, poskytovaných vězňům, je povahy duchovní. Jedná se o setkání náboženského charakteru od duchovních rozhovorů s jednotlivci až po společné bohoslužby. Výjimkou nejsou ani poskytované osobní pohovory s vězni o různých životních otázkách, o starostech a problémech. Vězeňský duchovní je vždy připraven podat pomocnou ruku všude tam, kde je to právě potřeba. To znamená jak v průběhu pobytu ve vězení, tak následně po propuštění. Jeho pomoc je ve skutečnosti převážně duchovní a podle možností i materiální povahy.

2) *Co je cílem poskytované duchovní služby?*

Cíl pastorační činnosti je shodný s posláním duchovních, tj. pomáhat bližním a přivádět je k Bohu. Z odpovědí na dotazník vyplývá, že je pro všechny duchovní z různých církví zřetelný – pomoc člověku v duchovní i materiální nouzi, napravení jeho chybného smýšlení, dodání potřebného povzbuzení a inspirace pro nový začátek. Hlavním úkolem je přivedení každého člověka bez rozdílu k Bohu, neboť každý je milován a každý je povolán.

3) *Jak hodnotí své přijetí?*

Vězeňští duchovní hodnotí své přijetí ve vězeňských zařízeních celkem kladně. Situace se od vzniku VDS po počátečních těžkostech stabilizovala. Postupem času jsou duchovní čím dále tím více přijímáni jak od vězňů, tak od svých spolupracovníků z jiných profesí.

Vyskytují se zde sice negativní reakce od některých jedinců či menších skupin, související zřejmě s psychickým rozpoložením uvězněného člověka než přímo dané nenávisť k duchovním. Vesměs jsou ale duchovní přijímáni jako lidé, kteří se snaží druhým pomoci. Závěrem lze říci, že od vězňů, kteří mají o DS zájem, jsou přijímáni kladně a od ostatních je to celá škála přijetí „od kladně po záporně“.

4) *Jaký vliv má duchovní péče na uvězněné osoby?*

Vliv duchovní práce na uvězněné osoby není navenek až tak znatelný, neboť se jedná o duchovní podporu a modlitby. Následně se projevuje spíše u jedinců přijetím víry a obrácením. Možné skutečné vnitřní uzdravení člověka však zůstává skryto. Jen čas ukáže, jaký duchovní přínos pastorační práce ve vězení na člověka měla a do jaké míry došlo k proměně jeho zraněného srdce.

Z pohledu psychologického bývá účinek o poznání větší. Svědčí o tom množství dokladovaných osobních rozhovorů a účast na různých kulturních a zájmových akcích, pořádaných duchovními. Psychické podpory se od duchovních dostává lidem jak při nástupu do vazební věznice, v průběhu věznění a také po jejich propuštění.

Materiální pomoc jsou duchovní a dobrovolníci, docházející do vězení, schopni poskytnout vězňům jen v omezené míře. Nejčastěji se jedná pomoc až po propuštění na svobodu, např. při opatření civilních věcí nebo osobního doprovodu.

Veškerá pomoc má ale jedno společné a tím je strádající lidský jedinec. Když se pomoc duchovních dotkne oblasti jedné, může to mít účinek i na ty další.

Stále ale platí, že vězeňští duchovní mohou pomoci jen tomu, kdo o to stojí a kdo jejich služby využije.

5) *Jaký je současný stav poskytované duchovní služby ve věznici?*

V tomto pátem okruhu zprostředkují názor na stav pastorační práce ve věznicích od respondentů – vězeňských kaplanů, konajících ve vězení duchovní službu. Můžeme říci, že jejich názory vyznívají jednoznačně. Současný stav duchovní služby z hlediska kvality poskytované služby v oslovených vězeňských zařízeních hodnotí jako dostačující. Co se ale týká vhodného pokrytí všech oddělení věznic, naopak jako nedostačující. Navíc u dvou dotazníků bylo připojeno vyjádření, že se dá ještě mnohé změnit, a také požadavek na systemizovaná místa ve všech věznicích.

6.2 Shrnutí dat z výzkumu mezi klienty azylového domu

Získaná data z polostrukturovaného rozhovoru od respondentů přichozích z výkonu trestu odnětí svobody do DSP v Záblatí jsem pro závěrečnou analýzu doplnil o výpis charakteristiky dotázaných z osobní dokumentace a také o závěrečné zhodnocení.

Z výpisu z osobní dokumentace uživatelů a z provedeného rozhovoru s respondenty – klienty vyplynuly následující poznatky, které jsem rozdělil do tří okruhů:

1) *Shrnutí dat z výpisu z osobní dokumentace*

Nejmłodšimu dotázanému bylo 33 let a nejstaršimu 62 let. Trvalé bydliště v prachatickém regionu má na 50 % respondentů.

Nikdo z dotázaných není v současné době ženatý ani vdovec. Dotázaní uživatelé mají ze 40 % jen základní vzdělání, zbytek tvoří lidé vyučení v nějakém řemesle.

Dále na 30 % respondentů je romského původu.

Všichni dotázaní byli jednou nebo vícekrát ve výkonu trestu odnětí svobody. Do DSP přišli po pobytu na ulici, v psychiatrické léčebně, ale na 80 % z nich přišlo přímo z vězení.

Více jak jedenkrát využilo služby azylového domu na 30 % z nich.

2) *Shrnutí dat z rozhovoru*

A) Většina respondentů pochází z rodinného prostředí, v němž postupně se projevující nedostatečný dohled a výchova ovlivnily rozvoj různých závislostí, které je přivedly do konfliktu se zákonem a posléze do vězení. Po propuštění mnozí opětovně recidivovali nebo se z nich dříve nebo později staly osoby sociálně vyloučené, tzv. bezdomovci.

Dva dotázaní měli zkušenost s vírou v Boha ze svého dětství, která jim také v těžké životní situaci, která ztrátou svobody nastala, pravděpodobně pomáhala bez větších zábran využít nabízených duchovních služeb ve věznici.

B) Všichni příchozí do azylového domu měli za sebou zkušenost s pobytem ve vězení a zároveň jim bylo známo, že ve věznicích a vazebních věznicích působí vězeňští kaplani. Duchovní, tzn. jak vězeňští kaplani, tak i ostatní dobrovolníci, jsou ve vězení přijímáni vesměs jako lidé, kteří se snaží pomoci druhým lidem, nacházejícím se v obtížné životní situaci. Z oslovených respondentů jich celá polovina alespoň jedenkrát během svého pobytu ve vězení využila nějakého setkání s duchovním a někteří jedinci také uvedli, že pastorační jim v obtížných životních situacích velmi pomohla.

Zajímavé je také zjištění, že k duchovním ve věznicích mají uvězněni lidé, kteří jejich služby nějak využívali, větší důvěru než k ostatním zaměstnancům.

Z rozhovorů vyplynulo, že jen v jednom případě pomohl vězeňský kaplan odsouzenému před propuštěním na svobodu zprostředkovat kontakt na DSP v Záblatí. Ostatní tuto informaci dostali od sociálních pracovníků, od duchovních působících ve farnostech nebo od svých rodinných příslušníků a známých.

C) Převážná většina uživatelů se po příchodu do DSP zapojila do nějakých nabízených pastoračních aktivit, jen u jednoho z deseti došlo k odmítnutí.

Nějaký osobní přínos z duchovních aktivit zaznamenává větší polovina dotázaných, ale jen u dvou z nich lze nalézt zvýšený zájem o víru v Boha (spojitost se zkušeností s vírou v dětství, uvedenou v odstavci „A“).

Všichni z oslovených respondentů až na jednoho by rádi využívali nějaké nabízené služby i po svém odchodu ze zařízení. Nechybí mezi nimi ani zprostředkování setkání s knězem, účast na společných setkáních.

Dotázaní uživatelé si přes obtížnou životní situaci dokázali stanovit hlavní cíle pro svůj další život a nerezignovali. Všichni mají v úmyslu postavit se na vlastní nohy. Ne všichni jsou ale ochotni pro to udělat maximum. Spíše to u menší poloviny z nich můžeme považovat za jejich zbožné přání. Část z nich se přímo dotazovala na možnost se v případě svého nezdaru do DSP navrátit.

Někteří jedinci nám také při svém odchodu přislíbili, že v případě úspěchu nás opětovně navštíví a formou besedy seznámí ostatní uživatele se svým životem.

3) *Závěrečné zhodnocení – vliv pastorační a možnost reintegrace*

Převážná část respondentů se do nabízených duchovních aktivit bez větších problémů zapojila. Jen u jednoho z nich je odpověď ohledně účasti na nabízených pastoračních aktivitách záporná. Značná část dotázaných se po svém příchodu do azylového zařízení podle svých možností a schopností zapojila do pracovní činnosti a nemá k práci vyloženě negativní vztah. Většina také využívá naší nabídky zprostředkování stálého zaměstnání nebo si práci hledají vlastními silami.

Výrazným problémem dotázaných jsou také závislosti na návykových látkách a na hracích automatech, které se projevují zvláště při první výplatě nebo při vyplacení sociální dávky. Proto jednotlivci přicházejí do azylového zařízení opakovaně.

Pastoračnímu působení je otevřena nadpoloviční většina respondentů, kteří docházejí na společná setkání s knězem. U dvou z nich je větší pravděpodobnost, že jim znovu nalezená a prohloubená víra pomůže v jejich odhodlání již další trestnou činnost nepáchat. Případná další trestná činnost jde ale právě ruku v ruce se závislostmi a nekontrolovatelným jednáním.

Z rozhovoru též vyplynuly další skutečnosti, které nebyly cílem tohoto výzkumu. Jsou však tak závažné, že je zde také uvedu. Všichni si stěžovali na přeplněnost věznic. Někteří vypověděli o nelidských podmínkách, šikaně a ponižování, ve třech případech si stěžovali na práci sociální pracovníce před propuštěním a jeden respondent uvedl, že byl ve vězení opakovaně znásilňován.

7 Zhodnocení získaných poznatků

Vězeňská duchovní služba započala působit v českých věznicích krátce po listopadové revoluci. Při své práci vychází z poslání milovat, přijímat, pomáhat každému člověku a zvláště tomu, kdo je v nesnázích. Toto poslání se pak snaží duchovní a další dobrovolní spolupracovníci docházející do věznic naplnit.

Po dvaceti letech činnosti je současná situace taková, že je duchovních a dobrovolných pracovníků z různých církví pro službu ve věznicích stále málo a nestačí na pokrytí všech vězeňských zařízení, což je jistě také dáno malým počtem sloužících katolických kněží a jejich plnou vytížeností ve svěřených farnostech. Samotní duchovní vnímají tuto naléhavou potřebu být uvězněným lidem nablízku a přinášet jim denně Boží slovo, ale prakticky to možné není.

Duchovní služba je součástí tzv. programu zacházení, který vyplňuje jak volný čas vězně, tak ho připravuje na život po propuštění. Jen velmi malá část obviněných a odsouzených ale tyto duchovní služby využívá, spíše se zajímají o ostatní nabízené aktivity, tj. o sportovní, zájmové a kulturní akce. Ti z vězňů, kteří pak na společná duchovní setkání chodí, to berou jako dobrou možnost změny prostředí a odreagování se. Přesto ale dochází ve vězení k přijetí víry a obrácení.

Všichni z oslovených respondentů vnímají službu vězeňského duchovního jako pomoc druhému člověku, samozřejmě pokud o ni stojí. Vlastní úspěšnost duchovní služby se nedá měřit v procentech. Je to jak s neznámým semínkem, které se zasadilo do země, a teď se čeká, co z něj vyroste.

Udržet ve věznicích přijatelné prostředí, realizovat výchovné programy zacházení, mající pozitivní přínos na změnu smýšlení vězně, se daří jen velmi obtížně právě pro tuto specifickou skupinu a pro celkovou koncentraci zla na jednom místě. Navíc přeplněnost věznic a lidsky nepřírozené prostředí spíše přispívají k šíření tzv. kriminální infekce.

Z provedeného výzkumu u vězeňských duchovních vyplývá, že základní principy duchovní péče jsou naplňovány. Lidem je ve věznicích zprostředkován Bůh jako někdo, kdo je má rád a komu na nich záleží. Pastorační služba v DSP v Záblatí je pokračováním tohoto úsilí o vnitřní proměnu člověka a o úspěšný návrat do společnosti.

Pastorace v Domě sv. Petra v Záblatí provází svým způsobem lidi bez domova po celou dobu své existence. Započala počáteční činností kněze P. Pavla Šimáka a pokračuje dnešní snahou zatím jen nevelkého počtu pracovníků prachatické charity. Její činnost se ale v poslední době stává pravidelnou a to je pro toto další duchovní poslání a působení důležité.

Duchovní přínos u lidí bez domova se zdá být na první pohled zanedbatelný, protože uživatelé často recidivují a vracejí se k původnímu stylu svého života. Nicméně při společných setkáních pookřejí, jsou otevřenější, vzpomínají na to dobré, co v životě prožili, a s tím vším získávají tolik potřebnou sílu pro svůj další život.

Máme také od některých uživatelů kladnou zpětnou vazbu, když nás po čase navštíví a sdělí, že se jim podařilo se v životě uchytit a vypořádat se všemi nesnázemi. Dokonce jsme s panem Lubošem z Kaplice uspořádali besedu o jeho minulých závislostech, o strastiplné životní pouti, která však nakonec podle jeho slov s Boží pomocí dostala správný směr.

A o to nám jde, dát lidem v nouzi pomocnou ruku a naději.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zabýval pastorační činností, poskytovanou ve věznicích a vazebních věznicích v České republice, a současně následnou duchovní péčí o propuštěné na svobodu se zaměřením na azylový Dům sv. Petra v Záblatí na Prachaticku.

V teoretické části popisují vznik Vězeňské duchovní služby a činnost Vězeňské duchovenské péče, sdružující duchovní a laiky z různých církví. Cílovou skupinou jejich práce jsou lidé, kteří se ocitli ve vězení. Dále uvádím poskytovanou duchovní péči o propuštěné z vězení v azylovém zařízení, poskytujícím sociální služby osobám bez přístřeší.

Ve výzkumné části popisují vliv pastorační činnosti na osoby obviněné, nacházející se dočasně ve vazebních věznicích, a na osoby odsouzené, umístěné do věznic k výkonu trestu odnětí svobody. Dále hodnotím vliv pastorační činnosti na lidi bez domova využívající sociální služby DSP v Záblatí.

Součástí výzkumné práce je také dotazníkové šetření, uskutečněné s vězeňskými kaplany, a polostrukturovaný rozhovor, provedený s deseti vybranými respondenty – uživateli azylového zařízení, v němž se ocitli vzápětí nebo v krátkém čase po svém propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Cílem této bakalářské práce bylo popsat současnou pastorační činnost ve věznicích a vazebních věznicích v ČR a pokusit se zjistit její pozitivní vliv na uvězněného člověka. A zároveň poukázat na možnosti návazné pastorační péče na propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody se zaměřením na lidi, kteří neměli stabilní rodinné zázemí a ocitli se bez střechy nad hlavou, a posléze vyhledali pomoc DSP v Záblatí.

Cíl práce byl v tomto ohledu naplněn. Ve svém úvodu přibližuje pojmy „křesťanská církev“ a „pastorační“ a následně popisuje činnost duchovní služby, její vznik, počáteční těžkosti až po ustanovení občanského sdružení Vězeňská duchovenská péče, která jako samostatná organizace slučuje všechny církevní organizace a společnosti, působící ve věznicích a vazebních věznicích v České republice.

Dále bylo popsáno ustanovení VDS jakožto řádné vězeňské profese, podílející se na přípravě a realizaci tzv. programů zacházení, a její podíl na přípravě vězňů před propuštěním. Byla též zaznamenána situace vzniklá bezprostředně po propuštění, spojená s těžkostmi a problémy člověka, který se nemá kam vrátit. Východiskem mu mohou být právě charitní pomáhající organizace. Tato práce popisuje činnost azylového zařízení Farní charity Prachatice, poskytujícího též duchovní služby svým klientům.

Vlastní cíl výzkumu, kterým bylo zmapovat a analyzovat současný stav pastorační činnosti o lidí, nacházející se ve věznicích v celé ČR, a dále možnosti dalšího působení pastorační činnosti po jejich propuštění na svobodu, byl též splněn.

Pomocí dotazníkového šetření (dotazníky byly zaslány do všech věznic v celé ČR), které směřovalo k rukám ustanovených vězeňských kaplanů popř. pravidelně docházejících duchovních z řad různých církví, bylo u těch, které se vrátily zpět, zjištěno, že duchovní služba je v převážné části věznic a vazebních věznic přítomná, ne všude jsou ale ustanoveni vězeňští kaplani jakožto zaměstnanci VS ČR. Zájem o tuto duchovní službu ze strany příjemců pastorační činnosti by byl sice z procentuálního hlediska zanedbatelný, ale z hlediska jedinců má obrovskou důležitost, neboť jim přináší pomoc v obtížné situaci, navrácí ztracenou naději, motivuje ke změně životního stylu a není výjimkou ani záchrana lidského života.

Náhled z druhé strany vycházel z dat, získaných od respondentů příchodích z výkonu trestu odnětí svobody a využívajících sociální služby v DSP v Záblatí, tzn. od samotných příjemců pastorační služby. Bylo zjištěno, že pokud již nějakých pastoračních služeb využili, znamenalo to pro ně povzbuzení. Některé to přimělo k zamyšlení nad svým dosavadním životem a jiní to považovali za možnost se odreagovat. Celkově lze ale říci, že se výzkumem u nadpoloviční většiny respondentů zjistil nějaký pozitivní vliv (např. na chování k ostatním), a navíc u dvou z deseti dotázaných došlo v jistém smyslu k opětovnému přijetí víry v Boha (projevili o víru zájem).

Lze tedy s jistotou říci, že ačkoliv pastorační služby ve věznicích a vazebních věznicích ani v azylovém domě nedokáže oslovit větší část odsouzených, obviněných nebo uživatelů sociální služby, může mít pro jednotlivce nepostradatelný význam. A jak jsem již v průběhu této výzkumné části uvedl, nikdy nevíme, jak hluboko Boží slovo do člověka pronikne a v jakých životních situacích vzklíčí a následně přinese své plody.

Za pozornost také stojí vkládat do pastorační činnosti další oživující prvky, jako je hudební doprovod nebo divadelní představení. Je dobré pokusit se udělat vše, co v dané situaci vytrhne člověka z chmurného vězeňského prostředí a pomůže mu získat dostatečný nadhled na krizové situace, o které není ve vězení ani v azylovém domě jistě nouze.

Na závěr se ještě zamyslím nad možným praktickým přínosem této bakalářské práce pro vězeňské kaplany, kteří ve věznicích pastorační služby poskytují, a pro příjemce pastorační služby, kteří jakožto již svobodní lidé využívají služeb azylového domu v Záblatí.

Pro naplňování poslání DSP v Záblatí při péči o zvláštní skupinu uživatelů sociálních služeb je důležitá skutečnost, že oslovením vězeňských kaplanů a ostatních duchovních, působících ve věznicích a vazebních věznicích, jsem jim zároveň podal základní informace o našem azylovém zařízení. Lze tedy předpokládat, že se na nás obrátí v případě potřeby zajistit ubytování pro propuštěného člověka. Na požádání také všem zašlu souhrnné informace o provedeném výzkumu.

Tento výzkum dokázal pokrýt jen základní oblast této problematiky. Poukázal na rozdílné pojetí služby ve věznicích pro odsouzené a ve vazebních věznicích pro obviněné. Každá z těchto oblastí by zasluhovala podrobnější a dlouhodobější výzkum, což se mi také z odpovědí na dotazník potvrdilo. Zájem o sdílení ze strany vězeňských kaplanů by rozhodně byl, protože tento základní průzkum jim neposkytl dostatečný prostor pro vyjádření svých postojů a také pro podělení se o své mnohaleté zkušenosti. Pro další výzkum bych doporučoval zvolit jinou formu, např. osobní kontakty s vězeňskými duchovními, což se mi při tomto výzkumu až na jednu výjimku nepodařilo.

Dále tato práce prokázala, že víra v Boha na jedné straně uschopňuje určité lidi (duchovní a laiky) ke službě svým bližním, kteří se dostali do rozporu se zákonem (též za ty nejhorší zločiny), a na druhé straně uschopňuje tyto zloděje, násilníky a vrahy ke změně svého života, k přijetí viny, k vykonání pokání a obrácení se k Bohu.

Chci říci, že i když tato pastorační služba přivede k Bohu jen jednoho ze sta zavržených, má z pohledu věčnosti svůj smysl, neboť souvisí s naším posláním milovat bližního svého jako sebe samého. A z jiného pohledu, kdo z nás může říci, že je bez viny, kdo z nás si může být jistý, že se zítra nedostane do rozporu se zákonem a nebude potřebovat pomocnou ruku?

Prameny a literatura

Prameny

Církevní dokumenty

BENEDIKT, XVI. *Caritas in veritate*. Kostelní Vydří: KARMELITÁNSKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2009. ISBN 978-80-7195-414-9.

BENEDIKT, XVI. *Deus caritas est*. Praha: PAULÍNKY, 2006. ISBN 80-86949-03-6.

Dokumenty II. Vatikánského koncilu: Sacrosanctum Concilium. Praha: ZVON, 1995. ISBN 80-7113-089-3.

II. Vatikánský koncil: *Gaudium et spes Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě*. Praha: VYŠEHRAD, 1969. ISBN neuvedeno.

II. Vatikánský koncil: *Lumen gentium Věroučná konstituce o církvi*. Praha: SCRIPTUM, 1992. ISBN 80-85528-07-X.

Instrukce k některým otázkám ohledně možnosti laiků podílet se na službách vykonávaných kněžími. 16. část. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2001. ISBN neuvedeno.

PAVEL, VI. *Evangelii Nuntiandi Hlásání evangelia*. Praha: ZVON, 1990. ISBN 80-7113-159-8.

SDRUŽENÍ SV. JANA NEUMANA, 1999. ISBN 80-86074-15-3.

Věřím: Malý katolický katechismus. 2. rozšíř. vyd. Königstein: b. n., 2007. ISBN neuvedeno.

Vyznání víry církve: Překlad 1. dílu katolického katechizmu pro dospělé. 1. díl. České Budějovice: SDRUŽENÍ SV. JANA NEUMANNA, 1999. ISBN 80-86074-15-3.

Život z víry: Překlad 2. dílu katolického katechizmu pro dospělé. 2. vyd. 2. díl. České Budějovice: TEOLOGICKÁ FAKULTA JIHOČESKÉ UNIVERZITY V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH, 2005. ISBN 80-7040-809-X.

Ostatní předpisy a opatření

Dohoda o duchovní službě ve věznicích. Praha: SEKRETARIÁT ČESKÉ BISKUPSKÉ KONFERENCE, 1994. ISBN neuvedeno.

Standardy kvality sociální služby: Farní charita Prachatice. 9. aktual. vyd. Prachatice: Farní charita Prachatice, Dům sv. Petra pro muže, 2010. ISBN neuvedeno.

Osobní sdělení

Vězeňští kaplani a dobrovolníci poskytující duchovní služby ve věznicích a vazebních věznicích v ČR. Uživatelé sociálních služeb azylového Domu sv. Petra v Záblatí.

Literatura

Tištěné publikace

AMBROS, P. *Pastorální teologie I. Fundamentální pastorální teologie*. 2. přeprac. vyd. Olomouc: UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, 2002. ISBN 80-244-0419-2.

AMBROS, P. *Pastorální teologie V. Církev Kultura Společnost Misie*. 2. přeprac. vyd. Olomouc: UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI, 2002. ISBN 80-244-0418-4.

- AMBROS, P. *Setkávejte se a nechte se poslat*. Olomouc: CENTRUM ALETTI, 2004. ISBN 80-86715-30-2.
- BAHOUNEK, J. *Pastorální teologie*. Olomouc: MATICE CYRILOMETODĚJSKÁ, 1991. ISBN neuvedeno.
- Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 7. přeprac. vyd. Praha: ČESKÁ BIBLICKÁ SPOLEČNOST, 1996. ISBN 80-85810-11-5.
- BOUBLÍK, V. *Boží lid*. 2. vyd. Kostelní Vydří: KARMELITÁNSKÉ NAKLADATELSTVÍ, 1997. ISBN 80-7192-307-9.
- BOURSICAUD, M. H. *Emauzské společenství*. Praha: SÍŤ, 1996. ISBN 80-86040-03-8.
- Duchovní život a kerygma: Studijní texty ze spirituální teologie IV*. ALTRICHTER, M., AMBROS, P., CASTELLI, F. a kol. Olomouc: CENTRUM ALETTI, 2010. ISBN 978-80-7412-048-0.
- GRAUBNER, J. *Jak si představuji farnost dnes*. Olomouc: MATICE CYRILOMETODĚJSKÁ, 2005. ISBN 80-7266-219-8.
- HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: PORTÁL, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.
- HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ ČESKÉ BUDĚJOVICE, 2005. ISBN 80-86708-05-5.
- HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: NADĚJE, 1996. ISBN 80-902292-0-4.
- MARTINEK, M. (ed.) *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. Praha: JABOK, 2008. ISBN 978-80-904137-2-6.
- MAŘÁDEK, V. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: OSTRAVSKÁ UNIVERZITA, 2003. ISBN 80-7042-256-4.
- MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (ed.) *Sociální práce v praxi*. Praha: PORTÁL, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
- MEZNÍK, J. a kol. *Základy penologie*. Brno: MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ, 1995. ISBN 80-210-1248-X.
- MIGLIORE, D. *Víra usilující rozumět*. Jihlava: MLÝN, 2009. ISBN 978-80-86498-33-1.
- MÜLLER, L. G. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. 7. vyd. Kostelní Vydří: KARMELITÁNSKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2010. ISBN 978-80-7195-259-6.
- OPATRNÝ, A. *Cesty pastorace v pluralitní společnosti*. Kostelní Vydří: KARMELITÁNSKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2006. ISBN 80-7192-930-1.
- OPATRNÝ, A. *Pastorace v postmoderní společnosti*. Kostelní Vydří: KARMELITÁNSKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2001. ISBN 80-7192-557-8.
- OPATRNÝ, A. *Pastorační péče v méně obvyklých situacích*. 4. uprav. a rozšíř. verze. Praha: PASTORAČNÍ STŘEDISKO SV. VOJTĚCHA PŘI ARCIBISKUPSTVÍ PRAŽSKÉM, 2005. ISBN neuvedeno.
- OPATRNÝ, A. *Pastorační situace u nás Analýzy a výhledy*. Kostelní Vydří: KARMELITÁNSKÉ NAKLADATELSTVÍ, 1996. ISBN 80-7192-092-4.

OPATRŇY, M., LEHNER, M. a kol. *Teorie a praxe charitativní práce*. České Budějovice: JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH, TEOLOGICKÁ FAKULTA, 2010. ISBN 978-80-7394-214-4.

Pastorace mládeže: Studijní text pro pracovníky s mládeží. KAPLÁNEK, M. Praha: b. n., 1999. ISBN neuvedeno.

PESCH, H. O. *Druhý vatikánský koncil*. Praha: VYŠEHRAD, 1996. ISBN 80-7021-194-6.

PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. Praha: TRITON, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

Příloha časopisu České vězeňství: Jak mluví čeští vězni. HÁLA, J., SOUDKOVÁ, P. Praha: b. n., 2002. ISBN 80-238-9463-3.

RATZINGER, J. *Úvod do křesťanství*. Brno: PETROV, 1991. ISBN 80-85247-13-5.

SALAJKA, M. *Křesťanská církev*. Praha: KAROLINUM, 1998. ISBN 80-7184-655-4.

Sborník z konference: Křesťan a bezdomovectví. J. JANOUŠEK, P. a kol. *Péče o bezdomovce v ČR z pohledu křesťanství*. Olomouc: MATICE CYRILOMETODĚJSKÁ, 2004. ISBN 80-7266-194-9.

SCHMIDBAUER, W. *Psychická úskalí pomáhajících profesí*. Praha: PORTÁL, 2000. ISBN 80-7178-312-9.

SKALICKÝ, K. *Radost a naděje*. Kostelní Vydří: KARMELETÁNSKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2000. ISBN 80-7192-430-X.

SMOLÍK, J. *Pastýřská péče*. Praha: KALICH, 1991. ISBN 80-7017-276-2.

SOCHŮREK, J. *Úvod do penologie*. Liberec: TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI, 2007. ISBN 978-80-7372-287-6.

Teologická teorie v pastorační praxi. ŠRAJER, J. 32. svazek. České Budějovice: JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH, TEOLOGICKÁ FAKULTA, 2004. ISBN 80-7040-714-X.

WHITEOVÁ, E. *Drama věků Skutky apoštolů*. 4. část. Praha: ADVENT, 1993. ISBN 80-7172-061-5.

ZÁŠKODNÁ, H. a kol. *Společenské minority a sociální práce*. České Budějovice: JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH, ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA, 2000. ISBN 80-7040-408-6.

Internetové zdroje

Charita Česká republika [online]. © 2004 [cit. 2011-01-27]. Dostupné na WWW: <<http://www.charita.cz/>>.

Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015 [online]. Praha: Vězeňská služba ČR, Generální ředitelství, 2005 [cit. 2011-02-24]. Dostupné na WWW: <http://vs.cr.actimmy.com/client_data/1/user_files/19/file/PDF/koncepce_do%20roku_2015.pdf>.

Sbírka zákonů č. 108/2006: Zákon o sociálních službách [online]. [cit. 2011-01-27]. Dostupné na WWW: <https://sluzbyprevence.mpsv.cz/dok/zakon-108_2006.pdf>.

Vězeňská duchovenská péče občanské sdružení [online]. [cit. 2011-01-26]. Dostupné na WWW: <<http://www.vdpcr.eu/>>.

Vězeňská služba České republiky: Cíle a poslání VS ČR [online]. © 2009, poslední aktualizace 11. 1. 2010 [cit. 2011-02-24]. Dostupné na WWW: <<http://vs.cr/generalni-reditelstvi-19/zakladni-informace-4/cile-a-poslani-vs-cr-6124>>.

Vězeňská služba České republiky: Duchovní služba na Pankráci [online]. © 2009, poslední aktualizace 13. 1. 2010 [cit. 2011-02-25]. Dostupné na WWW: < <http://vscr.cz/veznice-pankrac-26/duchovni-sluzba-1154/duchovni-sluzba-na-pankraci-6364>>.

Vězeňská služba České republiky: Mapa věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů [online]. © 2009, poslední aktualizace 18. 12. 2009 10:32 [cit. 2011-01-25]. Dostupné na WWW: < <http://vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/zakladni-informace-4/mapa-veznic-vazebnich-veznic-a-detencnich-ustavu-cr-5401>>.

Vězeňská služba České republiky: Vyhláška č. 345/1999 Sb. [online]. © 2009, poslední aktualizace 13. 1. 2010 [cit. 2011-02-25]. Dostupné na WWW: < <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/vykon-vezenstvi-16/rad-vykonu-trestu-6187>>.

Seznam použitých biblických zkratk

1 Jan	1. list svatého apoštola Jana
1 Kor	1. list svatého apoštola Pavla Korint’anům
1 Král	1. kniha Královská
Dt	5. kniha Mojžíšova
Ef	List svatého apoštola Pavla Efesanům
Flp	List svatého apoštola Pavla Filipanům
Gal	List svatého apoštola Pavla Galat’anům
Jan	Evangelium podle Jana
Jer	Kniha proroka Jeremiáše
Lk	Evangelium podle Lukáše
Mt	Evangelium podle Matouše
Řím	List svatého apoštola Pavla Římanům
Sk	Skutky apoštolů
Žid	List Židům

Seznam ostatních použitých zkratk

AD	Azylový dům
ČBK	Česká biskupská konference
ČR	Česká republika
Dr.	Doktor
DS	Duchovní služba
DSP	Dům sv. Petra
FCH	Farní charita
GŘ VS ČR	Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky
GS	Gaudium et spes
IP	Individuální plán
MěÚ	Městský úřad
OPP	Obecně prospěšné práce
PL	Psychiatrická léčebna
PMS ČR	Probační a mediační služba České republiky
PS	Pastorační služba
ŘK	Římskokatolická
Sb.	Sbírka
SC	Sacrosanctum Concilium
Sv.	Svatý
VDP	Vězeňská duchovenská péče
VDS	Vězeňská duchovní služba
VOŠS	Vyšší odborná škola sociální
VPP	Veřejně prospěšné práce
VS ČR	Vězeňská služby České republiky

Seznam příloh

- Příloha č. I. Dotazník pro vězeňské duchovní
Příloha č. II. Otázky pro polostrukturovaný rozhovor s uživateli
Příloha č. III. Zaznamenání rozhovoru s respondentem č. 1
Příloha č. IV. Zaznamenání rozhovoru s respondentem č. 2
Příloha č. V. Zaznamenání rozhovoru s respondentem č. 3
Příloha č. VI. Zaznamenání rozhovoru s respondentem č. 4
Příloha č. VII. Zaznamenání rozhovoru s respondentem č. 5
Příloha č. VIII. Zaznamenání rozhovoru s respondentem č. 6
Příloha č. IX. Zaznamenání rozhovoru s respondentem č. 7
Příloha č. X. Zaznamenání rozhovoru s respondentem č. 8
Příloha č. XI. Zaznamenání rozhovoru s respondentem č. 9
Příloha č. XII. Zaznamenání rozhovoru s respondentem č. 10
Příloha č. XIII. 1. Vazební věznice v Českých Budějovicích
2. Dům sv. Petra v Záblatí

PŘÍLOHY

Příloha č. I.

DOTAZNÍK PRO VĚZEŇSKÉ DUCHOVNÍ

Cíl zkoumání: zjištění aktuální situace pastorace v oblasti vězeňství a následné duchovní péče o propuštěné

Vážený respondente,

jmenuji se Pavel Pešek, pracuji v azylovém domě pro muže v Záblatí u Prachatic a jsem studentem 3. ročníku Teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, oboru pastorační asistent.

Do rukou se Vám dostává dotazník, který by měl sloužit k bližšímu poznání problematiky „**pastorace ve věznicích a následné duchovní péče o propuštěné**“.

Tento dotazník je anonymní a bude použit jen pro účely výzkumu k mé bakalářské práci. V případě zájmu Vám výsledky tohoto výzkumu budou zaslány.

„Předem děkuji všem, kteří si najdou čas a budou ochotni spolupracovat.“

Pokyny k vyplnění:

Zaškrtněte, prosím, jednu nebo více odpovědí, které jsou Vašemu názoru nejbližší, nebo odpověď napište na vymezené místo.

1. Co Vás přivedlo k duchovní službě ve věznicí? (uved'te)

.....
.....
.....

2. Kolikrát za měsíc docházíte do vězeňského zařízení?

- jednou měsíčně
 dvakrát měsíčně
 vícekrát do měsíce (uved'te)
 vždy podle potřeby

3. Jaké duchovní služby ve věznicí poskytujete? (uved'te)

.....
.....
.....

4. O jakou duchovní službu je ve vězení největší zájem? (uved'te)

.....
.....
.....

5. Čím jste nápomocen(a) při přípravě vězňů na propuštění? (uved'te)

.....
.....
.....

6. Co je hlavním cílem Vaší práce ve věznicích? (uved'te)

.....
.....
.....

7. Jak jste přijímán(a) samotnými odsouzenými?

- velmi kladně
 - kladně
 - spíše záporně
 - záporně
- je to individuální

8. Jak jste přijímán(a) zaměstnanci jiných vězeňských profesí?

- velmi kladně
 - kladně
 - spíše záporně
 - záporně
- je to individuální

9. Jsou si lidé ve vězení, se kterými se setkáváte, vědomi své viny a spravedlivého odsouzení? (uveďte)

.....
.....

10. Pokud si někteří nejsou své viny vědomi, jak se Vám daří toto mylné smýšlení změnit? (uveďte)

.....
.....

11. Kontaktují Vás také rodinní příslušníci (blízcí přátelé) odsouzených?

- poměrně často
- kontaktují mě nepravidelně podle potřeby
- jen velmi zřídka
- nikdy

12. Máte nějakou zpětnou vazbu od propuštěných lidí, s kterými jste se ve vězení setkával(a)?

- ano, pravidelně mě kontaktují
- kontaktují mě nepravidelně podle potřeby
- kontaktují mě jen ojediněle
- žádnou

13. Spolupracujete i s ostatními vězeňskými kaplany (např. předáváte si zkušenosti, vyhodnocujete potřeby odsouzených i možná rizika spojená s Vaší službou)?

- ano, pravidelně
- poměrně často
- velmi málo
- nestýkáme se

14. Jaká je podle Vás úroveň poskytované pastorace ve vězení, kde působíte?

- všeobecně dobrá
- dostačující, co do kvality práce
- nedostačující, co do pokrytí všech oddělení věznic
- dá se mnohé ještě změnit

Děkuji vám za trpělivost při vyplnění dotazníku!!!

Příloha č. II.

Otázky pro polostrukturovaný rozhovor s uživateli

1. Životní hodnoty a rodinné zázemí

1.1 Co pokládáte pro svůj osobní život za důležité?

1.2 Udržujete nějaké kontakty s Vaší rodinou?

2. Reflexe pobytu ve vězení

2.1 Strávil jste nějaký čas ve vězení. Jak na Vás vězeňské prostředí zapůsobilo?

2.2 Jak vnímáte s odstupem času svoji vinu a odsouzení?

3. Služba vězeňských duchovních

3.1 Ve věznicích působí také vězeňští kaplani a další dobrovolníci (např. kněží, řeholníci a řeholnice, bohoslovci atd.). Využil nebo nevyužil jste jejich nabízenou duchovní službu?

3.2 Pokud ano, jaký pozitivní vliv na Vás duchovní služba měla?

3.3 Vnímali jste duchovního ve věznici spíše jako autoritu nebo jako člověka, který chce pomoci druhým?

4. Nabídka a využití pastorační služby v azylovém domě

4.1 Přišel jste do azylového domu v Záblatí. Od koho jste se o tomto zařízení dozvěděl?

4.2 Součástí poskytovaných služeb je také nabízená pastorační služba, např. společné setkání s knězem, zapůjčení knih s náboženskou tematikou, promítání naučných filmů. Využil jste nebo ještě využijete této duchovní služby?

4.3 Pokud ano, jaký pozitivní přínos pro Vás pastorační služba v DSP měla?

5. Zpětná vazba

Využijete po svém odchodu z azylového zařízení v Záblatí nabízenou možnost se v případě potřeby na její pracovníky znovu obrátit?

Děkuji za rozhovor.

Příloha č. III.

Respondent č. 1

A) Výpis charakteristiky dotázaných z osobní dokumentace

Jméno: Václav

Rok narození: 1966

Místo trvalého bydliště: Záblatí

Rodinný stav: svobodný

Národnost: česká (Rom)

Vzdělání: základní

Příchod do DSP od/z: výkonu trestu, psychiatrické léčebny (PL), ulice

Datum posledního příchodu do DSP: 28. 1. 2011 (pobyt opakovaný)

B) Zaznamenání rozhovoru

Na úvodní otázku pan Václav odpovídá, že pokládá ve svém životě za důležité, mít práci. Spíše ale hovoří o práci ve formě přivýdělnku, nějaké brigády, aby měl na tabák a kafe. Dále by chtěl žít tam, kde se do něj nikdo nebude navážet pro jeho romský původ.

Se svojí současnou rodinou neudrhuje žádné kontakty a to i přesto, že má matku a dva sourozence.

Ve vězení byl opakovaně (kolikrát si už nepomatuje) a vězeňské prostředí na něj působilo, jak odpověděl, hodně špatně. Přesto si párkrát před nadcházející zimou úmyslně dopomohl k tomu, aby se tam znovu dostal.

Svou vinu si převážně připouští a odsouzení považuje za spravedlivé.

Ve vězení využíval pravidelně možnost setkat se s duchovním a to zejména při společných bohoslužbách.

Byla to pro něj vítaná změna a odreagování, spíše než by vyhledával nějakou konkrétní duchovní pomoc.

Duchovního přicházejícího do vězení vnímal jako autoritu, ale zároveň si uvědomoval, že je to člověk, který pomáhá druhým.

O azylovém zařízení v Záblatí se dozvěděl od P. Pavla Šimáka, který v letech 1993 až 2005 působil ve farnostech spravovaných z Prachatic.

Po příchodu do DSP v Záblatí nemá žádný problém zapojovat se do nabízených pastoračních aktivit, účastní se setkání s knězem a rád se dívá na promítané filmy.

Na otázku, co od pastorační služby očekává, odpovídá, že zatím neví, jen že mu to dělá dobře.

Nabízenou možnost obrátit se v případě potřeby znovu na pracovníky DSP odpovídá kladně a zajímá se hlavně o jídlo.

Při rozhovoru se choval klidně, byl málomluvný, často přemýšlel, ale víceméně klopal oči k zemi.

C) Závěrečné zhodnocení

Shrnutí: do všech nabízených duchovních aktivit se bez problémů zapojuje. Je poměrně pracovitý, ale vydrží na jednom místě poměrně krátké období. V našem azylovém zařízení je již posedmé a jistě ne naposledy.

Vliv pastorační: je otevřený pastoračnímu působení, ale není schopen ke změně svého životního stylu. Řídí se víceméně svými potřebami. Navíc se pro závislost na hracích automatech dostal několikrát do vězení a neúspěšně se léčil v PL.

Možnost reintegrace: dle dosavadní zkušenosti s uživatelem je více než nepravděpodobná.

Příloha č. IV.

Respondent č. 2

A) Výpis charakteristiky dotázaných z osobní dokumentace

Jméno: Roman

Rok narození: 1972

Místo trvalého bydliště: Sedlčany

Rodinný stav: svobodný

Národnost: česká (Rom)

Vzdělání: základní

Příchod do DSP od/z: výkonu trestu

Datum posledního příchodu do DSP: 6. 1. 2010 (pobyt poprvé)

B) Zaznamenání rozhovoru

Pan Roman nejprve rozhovor odmítl, ale později s ním sám souhlasil.

Na úvodní otázku odpovídá, že pokládá ve svém životě za důležité mít práci a stabilní zázemí, prozatím ale nepočítá se založením rodiny. Chce být samostatný a nezávislý.

Roman má matku a otce, ale nestýká se s nimi. Udržuje kontakt jen se svým bratrem, který je v současné době ve vězení.

Ve výkonu trestu odnětí svobody byl vícekrát. Dlouhodobý pobyt ve vězeňské prostředí na něj působil nedobře a již se tam nehodlá vrátit.

Svou vinu nepopírá, ale délku trestu považuje za neadekvátní. Domnívá se, že jeho odsouzení bylo pojímáno jako exemplární případ.

O působení vězeňských kaplanů věděl, ale nikdy se s nimi nesešel a ani je nijak nevyhledával. Říká, že víra není pro něj.

Přesto službu duchovního vnímá u druhých jako nějakou formu pomoci, on si ale vystačí sám.

O azylovém zařízení v Záblatí se dozvěděl od svého bratra, který zde byl v minulosti ubytován.

Po příchodu do DSP v Záblatí se žádných setkání s knězem nezúčastnil, využil jen možnost shlédnout dokumenty o komunitách v ČR.

Od pastorační služby nic neočekává, spoléhá se jen na sebe.

Nabízenou možnost obrátit se v případě potřeby znovu na pracovníky DSP odpovídá kladně, ale dodává, že to záleží na dané situaci.

Při rozhovoru se choval rozhodně, působil jistým dojmem a díval se zpříma do očí. Nepřál si, aby se rozhovor zaznamenal na záznamové zařízení. Setkání se uskutečnilo v jeho novém působišti.

C) Závěrečné zhodnocení

Shrnutí: do nabízených duchovních aktivit se až na výjimky nezapojoval, ale rád se účastnil různých sportovních akcí. Je poměrně pracovitý a to mu umožnilo si nalézt dobře placenou práci a odstěhovat se nejprve do podnájmu a posléze na ubytovnu.

Vliv pastorace: je uzavřený jakémukoli pastoračnímu působení. Spoléhá se jen sám na sebe a na svoji pracovitost. Dokud je výdělečně činný, nic jiného ho netrápí.

Možnost reintegrace: je více než pravděpodobná. Romanovi se podařilo splnit dva hlavní osobní cíle individuálního plánování (IP), tzn., že si našel ubytování a získal placenou práci.

Příloha č. V.

Respondent č. 3

A) Výpis charakteristiky dotázaných z osobní dokumentace

Jméno: Jan

Rok narození: 1978

Místo trvalého bydliště: Jindřichův Hradec

Rodinný stav: svobodný

Národnost: česká

Vzdělání: SOU

Příchod do DSP od/z: výkonu trestu, ulice

Datum posledního příchodu do DSP: 19. 12. 2008 (pobyt opakovaný)

B) Zaznamenání rozhovoru

Na úvodní otázku pan Jan odpovídá, že pokládá ve svém životě za důležité mít rodinné zázemí, klidný a pokojný život a také zaměstnání. Chce se konečně postavit na vlastní nohy.

S rodinou, která ho adoptovala, se pravidelně stýká a často tam jezdí na návštěvu, ale po určitých problémech u nich nemůže zůstat nastálo.

Ve výkonu trestu odnětí svobody dvakrát byl a vícekrát se tam již nechce dostat. Vězeňské prostředí bylo podle něj příšerné a deprimující.

Svou vinu si připouští, doslova říká, že to byla „jeho blbost“ a odsouzení považuje za spravedlivé.

O působení vězeňských kaplanů věděl, ale nikdy nevyužil možnost se s nimi setkat a ani je nijak nevyhledával.

Službu duchovních ve vězení vnímá jako nějakou formu pomoci, ale dobrou jen pro ty druhé.

O azylovém zařízení v Záblatí se přes odmítavé stanovisko ke kněžím dozvěděl od své známé, která je kuchařkou na prachatické faře.

Po příchodu do DSP v Záblatí se žádných setkání s knězem nezúčastňoval. Využil jen možnost shlédnout dokumenty o závislostech na návykových látkách.

Od pastorační služby nic neočekává, ale v nouzi nabízenou pomoc neodmítá.

Možnost být po odchodu z DSP v kontaktu s jejími pracovníky a využívat nějaké další služby vítá a po svém odchodu z azylového zařízení ji také pravidelně využívá.

Při rozhovoru se choval váhavě, neřval se zpřímá do očí, jako by se za něco styděl. Setkání se uskutečnilo v jeho novém působišti.

C) Závěrečné zhodnocení

Shrnutí: do nabízených duchovních aktivit se až na výjimky nezapojoval, ale rád se účastnil různých kulturních a sportovních akcí. Je poměrně pracovitý a to mu umožnilo si s naší pomocí nalézt dobře placenou práci a ubytování přímo v Záblatí u místního zemědělce.

Vliv pastorace: navenek působí velmi jistě, ale přitom je váhavý a nerozhodný. Snažil se mít mezi ostatními uživateli přední místo a duchovní setkání již dopředu odmítavě komentoval.

Možnost reintegrace: naděje na dlouhodobou reintegraci je nepravděpodobná. Janovi se sice podařilo splnit dva hlavní osobní cíle IP, tzn., že si našel ubytování a placenou práci. Přesto je nevyzpytatelný, protože z předešlých zaměstnání ve dvou případech při zanedbatelném problému odešel. Neumí své problémy řešit, potřebuje stálou pomoc a dohled.

Příloha č. VI.

Respondent č. 4

A) Výpis charakteristiky dotázaných z osobní dokumentace

Jméno: Jaroslav (I.)

Rok narození: 1977

Místo trvalého bydliště: Kubova Huť

Rodinný stav: svobodný

Národnost: česká

Vzdělání: SOU

Příchod do DSP od/z: výkonu trestu

Datum posledního příchodu do DSP: 10. 2. 2011 (pobyt poprvé)

B) Zaznamenání rozhovoru

Na úvodní otázku pan Jaroslav odpovídá, že pokládá ve svém životě za důležité mít dobrou práci, být zdravý a aby vše fungovalo podle jeho představ.

Se svojí současnou rodinou kontakt udržuje a jezdí za ní na návštěvu.

Ve výkonu trestu odnětí svobody byl již třikrát a podle jeho slov to tam bylo snesitelné. Měl vždy svoji práci a dokonce si tam udělal kurz na obsluhu řezacího stroje. Vrátit se tam ale již nemusí.

Svou vinu si připouští a myslí si, že odsouzení bylo spravedlivé.

O působení vězeňských kaplanů věděl, ale nikdy se s nimi nesetkal a ani je nijak nevyhledával.

Službu duchovních ve vězení vnímá jako službu jednoho člověka, který pomáhá druhým lidem v nouzi.

Do azylového domu ho po propuštění z vězení přivedl jeho vlastní otec.

Po příchodu do DSP v Záblatí se zatím do žádných společných setkání s knězem nezapojil a domnívá se, že ani žádné duchovní aktivity nevyužije.

Od pastorační služby nic neočekává, nemá s ní prý žádné zkušenosti.

Nabízenou možnost znovu se obrátit v případě potřeby na pracovníky DSP odpovídá kladně a určitě ji využije.

Při rozhovoru se choval velmi nejistě, nedíval se zpřímá do očí a nepřál si, aby se rozhovor nahrál na záznamové zařízení.

C) Závěrečné zhodnocení

Shrnutí: do nabízených duchovních aktivit se zatím nezapojil, ale nevylučuje, že se jistě zúčastní sportovních a kulturních akcí a následně nějakého promítání. U Jaroslava také záleží na tom, jaký na něho bude mít vliv jeho stejně starý bratr (dvojče), který k nám přišel též z výkonu trestu odnětí svobody.

Vliv pastorace: zatím je rozhodnut se do duchovních aktivit nezapojovat.

Možnost reintegrace: je poměrně reálná. Jaroslav se ukázal jako poměrně pracovitý člověk a ujal se hned po svém příchodu štípání dřeva. Má poměrně slušnou šanci najít si ubytování a práci, s čímž se mu budeme snažit pomoci.

Příloha č. VII.

Respondent č. 5

A) Výpis charakteristiky dotázaných z osobní dokumentace

Jméno: Pavel (I.)

Rok narození: 1975

Místo trvalého bydliště: Litoměřice

Rodinný stav: rozvedený

Národnost: česká

Vzdělání: SOU

Příchod do DSP od/z: výkonu trestu

Datum posledního příchodu do DSP: 19. 5. 2010 (pobyt poprvé)

B) Zaznamenání rozhovoru

Na úvodní otázku pan Pavel odpovídá, že pokládá ve svém životě za důležité mít práci, bydlení, stabilní rodinné zázemí a splatit všechny dluhy.

Ze své rodiny udržuje kontakt jen se svým bratrem, rodiče mu již zemřeli.

Ve výkonu trestu odnětí svobody byl opakovaně a podle jeho slov tam strávil celkem polovinu svého života. Přesto, na rozdíl od jiných, se pevně rozhodl se tam již nikdy nevrátit. Vězeňské prostředí vždy velmi těžce snášel.

Svou vinu uznává a odsouzení považuje za spravedlivé.

Ve vězení využíval každou možnost se s duchovním setkat a to jak na společných bohoslužbách, tak i při individuálních rozhovorech.

Setkání ho vždy naplnila pokojem a uspořádal si myšlenky ve své hlavě, doslova řekl, že nacházel klid v duši.

Po propuštění mu vězeňský kaplan předal kontakt na azylové zařízení v Záblatí, kam posléze také přišel.

Službu kněze vnímá jako velmi pozitivní a nejenom pro možnost být vytržen z vězeňské šedi, ale také pro možnost duchovních rozhovorů na jakékoli téma. Podle něj se těší duchovní ve věznicích větší důvěře než ostatní zaměstnanci.

Po příchodu do DSP v Záblatí využil a nadále bude využívat společných setkání s knězem a také ostatních aktivit. Zvláště chce zprostředkovat osobní setkání s knězem Petrem Hovorkou, který spravuje farnost Záblatí.

Od osobního setkání s knězem očekává duchovní podporu a od pastorače v DSP načerpání nových sil a inspiraci. Dále říká, že má z dětství s vírou zkušenost.

Možnost být po odchodu z DSP v kontaktu s jejími pracovníky a využívat nějaké další služby rozhodně využije a cení si velmi dosavadní pomoci, které se mu dostalo.

Při rozhovoru se choval velmi jistě, díval se zpříma do očí, byl velmi hovorný a otevřený. Toto setkání bylo druhé nejdelší z uskutečněných rozhovorů s respondenty.

C) Závěrečné zhodnocení

Shrnutí: do nabízených duchovních aktivit se zapojuje. Velmi usilovně spolupracuje se svojí kurátorkou a snaží se zvláště splatit své obrovské dluhy.

Vliv pastorače: má na něj zatím pozitivní vliv, je to ale složitá osobnost.

Možnost reintegrace: je poměrně velká, ale musí si dát dostatečný pozor na své slabosti, které ho v minulosti opakovaně přivedly do vězení. Pavel je aktivní a pracovitý člověk, řádně spolupracuje s PMS. Podařilo se mu sehnat práci a plánuje do dvou měsíců z DSP odejít.

Příloha č. VIII.

Respondent č. 6

A) Výpis charakteristiky dotázaných z osobní dokumentace

Jméno: Josef

Rok narození: 1973

Místo trvalého bydliště: Jilemnice

Rodinný stav: rozvedený

Národnost: česká

Vzdělání: SOU

Příchod do DSP od/z: dlouhodobého výkonu trestu

Datum posledního příchodu do DSP: 15. 12. 2010 (pobyt poprvé)

B) Zaznamenání rozhovoru

Na úvodní otázku pan Josef odpovídá, že pokládá ve svém životě za důležité mít stabilní klidné rodinné zázemí a sehnat si práci.

Ze své rodiny udržuje kontakt s matkou a sestrou.

Ve výkonu trestu odnětí svobody byl jednou a snad se tam, jak pravil, už vícekrát nedostane. Vězeňské prostředí na něj působilo depresivně, ale musel se s tím vypořádat.

Svého činu nelituje, ale příště by to řešil nějak jinak. Odsouzení považuje jen za následek svého jednání.

Ve vězení využil možnost podívat se na společné bohoslužby pořádané duchovními z různých církví. Nijak zvlášť jej to neoslovilo, a tak tam přestal docházet.

Jen s jedním duchovním se setkával individuálně, i když nepravidelně nadále a cenil si jeho vědomostí a možností vést rozhovor na jakékoli téma.

Službu kněze vnímá tak, že může být někomu užitečná.

O azylovém zařízení v Záblatí se dozvěděl od své sociální kurátorky.

Po příchodu do DSP v Záblatí využil společného setkání s knězem, zapojil se do rozhovoru s ním, ale, jak uvedl, neví, jestli přijde na další. Počítá ale s účastí na ostatních duchovních aktivitách, zvláště na promítání. Je jedním z mála klientů, kteří navštívili v Záblatí nedělní mši svatou, a docela se mu tam líbilo.

Přínos pastorace vidí jako možnost k nalezení víry, má s ní zkušenost z dětství.

Zajímá se hlavně o aktuální informace ze všech oblastí života, protože během dlouhodobého pobytu ve vězení ztratil se společností kontakt.

Nabízenou možnost se v případě potřeby na pracovníky DSP znovu obrátit využije a do budoucna s ní počítá.

Při rozhovoru se choval jistě, díval se zpřímá do očí, byl hovorný a ke všemu kritický.

C) Závěrečné zhodnocení

Shrnutí: do nabízených duchovních aktivit se zatím zapojuje, ale pokud ho něčím dalším neosloví, přestane na ně docházet. Spíše projevuje zájem o ostatní pořádané akce, zvláště sportovní.

Vliv pastorace: s vírou přišel do styku ve svém dětství, kdy ho babička s sebou brala do kostela. Nyní jakoby touží nalézt něco, co ztratil, ale zatím se mu to nedaří.

Možnost reintegrace: je reálná, problémem ale může být jeho prchlivá a vznětlivá povaha. Josef nemá problém s jakoukoli prací. Nedaří se mu zatím nalézt stálé zaměstnání. Když naplno řekne, jak dlouho „seděl“, všichni ho odmítají. Přesto se nevzdává a věří, že se mu nakonec práci a bydlení podaří najít a z DSP odejít.

Příloha č. IX.

Respondent č. 7

A) Výpis charakteristiky dotázaných z osobní dokumentace

Jméno: Pavel (II.)

Rok narození: 1977

Místo trvalého bydliště: Kubova Huť

Rodinný stav: svobodný

Národnost: česká

Vzdělání: SOU

Příchod do DSP od/z: výkonu trestu

Datum posledního příchodu do DSP: 7. 3. 2011 (pobyt poprvé)

B) Zaznamenání rozhovoru

Na úvodní otázku pan Pavel odpovídá, že pokládá ve svém životě za důležité na prvním místě být zdravý a mít zajištěnou slušnou životní úroveň, dále přemýšlí o založení své vlastní rodiny.

Se svojí současnou rodinou kontakt udržuje a bude ji navštěvovat.

Ve výkonu trestu odnětí svobody byl celkem čtyřikrát. Nemluví ani o deprimujícím prostředí, ani o nesnesitelných podmínkách. Ve vězení mu nejvíce vadilo to, že tam neměl práci. Jinak prý to šlo.

Svou vinu si připouští a odsouzení bylo spravedlivé.

O působení vězeňských kaplanů věděl, ale nikdy se s nimi nesetkal a ani je nijak nevyhledával.

Službu duchovních ve vězení vnímá jako službu druhým lidem, když o to stojí.

Do azylového domu přišel na doporučení svého bratra, který je též uživatelem sociální služby.

V DSP v Záblatí je zatím krátce a do žádných společných aktivit se nezapojil, ale snad se účastní promítání filmů. Jinak se zajímá o kulturní a sportovní akce.

Od pastorační služby zatím nic neočekává, protože s ní nemá žádné zkušenosti.

Nabízenou možnost se v případě potřeby na pracovníky DSP znovu obrátit nevyužije, rád by si poradil v životě sám.

Při rozhovoru se choval přirozeně, přerušovaně se díval do očí a na prostředí kolem. Nepřál si, aby se rozhovor nahrával na záznamové zařízení.

C) Závěrečné zhodnocení

Shrnutí: zapojí se zřejmě jen do sportovních a kulturních aktivit. Se svým bratrem jsou si vzájemnou oporou a jeden má vliv na druhého. To jim teď pomáhá, ale v minulosti je to přivedlo opakovaně do vězení.

Vliv pastorace: je rozhodnut se do duchovních aktivit nezapojovat. Možná přijde na nějaké promítání. Pokud bude mít nějakou potřebu, ví, že se na nás může obrátit.

Možnost reintegrace: je reálná. Pavel je pracovitý, jeho budoucnost ale bude záviset na tom, jak rychle se mu podaří sehnat práci, aby byl finančně nezávislý. Je zde jisté nebezpečí, že v opačném případě znovu recidivuje.

Příloha č. X.

Respondent č. 8

A) Výpis charakteristiky dotázaných z osobní dokumentace

Jméno: Milan

Rok narození: 1949

Místo trvalého bydliště: Karviná

Rodinný stav: svobodný

Národnost: česká

Vzdělání: základní

Příchod do DSP od/z: ulice

Datum posledního příchodu do DSP: 20. 1. 2011 (pobyt poprvé)

B) Zaznamenání rozhovoru

Na úvodní otázku pan Milan odpovídá, že pokládá ve svém životě za důležité mít vlastní bydlení a práci, dále být samostatný a nezávislý.

Se svojí rodinou neudrhuje žádné kontakty a sděluje, že lepší jsou cizí lidi.

Ve vězení byl jedenkrát ještě za doby komunismu a vězeňské prostředí bylo podle jeho slov deprimující a nebezpečné. Jako politický vězeň se dostal do Bytízu – tábora pro politické vězně komunistického režimu.

Milan byl odsouzen za pokus o ilegální překročení státní hranice tehdy ještě Československé socialistické republiky. Odsouzení považuje za velmi nespravedlivé. Celkově nemá na tento pobyt dobré vzpomínky a podepsalo se to i na jeho zdraví.

Do vězení duchovní nedocházeli, ale byli tam sami zavření jako političtí vězni. Milan se přímo s žádným uvězněným duchovním nesetkal, ale bylo o nich známo, že se snaží pomáhat svým spoluvězňům.

Současnou pomoc ve věznicích vítá, ale doufá, že ji tam již osobně nikdy nevyužije.

O azylovém zařízení v Záblatí se dozvěděl od sobě přidělené sociální pracovnice.

Po příchodu do DSP v Záblatí se zapojuje do nabízených pastoračních aktivit, účastní se setkání s knězem a počítá i se zapojením se do dalších programů.

Od pastorační služby očekává možnost si popovídat, blíže se poznat a získat si mezi sebou vzájemnou důvěru. Myslí si, že tato setkání navozují lepší atmosféru.

Na nabízenou možnost se v případě potřeby na pracovníky DSP znovu obrátit odpovídá kladně.

Při rozhovoru se choval klidně, byl hovorný, často vzpomínal na to, co prožil, a díval se zpřímá do očí. Toto setkání bylo nejdelší ze všech uskutečněných rozhovorů s respondenty.

C) Závěrečné zhodnocení

Shrnutí: do všech nabízených duchovních aktivit se bez problémů zapojuje, je družný, ale pro generační rozdíly má často problémy s ostatními uživateli.

Vliv pastorace: je otevřený pastoračnímu působení, setkání jsou pro něj oživením a přínosem.

Možnost reintegrace: je složitá, chtěl by mít sice vlastní bydlení a celkovou nezávislost, ale při jeho věku a zdraví to bude velmi obtížné. Pobyt v zařízení bere jako svůj nový domov.

Příloha č. XI.

Respondent č. 9

A) Výpis charakteristiky dotázaných z osobní dokumentace

Jméno: Pavel (III.)

Rok narození: 1954

Místo trvalého bydliště: Volary

Rodinný stav: rozvedený

Národnost: česká

Vzdělání: SOU

Příchod do DSP od/z: ulice

Datum posledního příchodu do DSP: 30. 1. 2011 (pobyt poprvé)

B) Zaznamenání rozhovoru

Na úvodní otázku pan Pavel odpovídá, že pokládá ve svém životě za důležité mít práci, střechu nad hlavou a pevné zdraví.

Se svou rodinou neudrhuje žádné kontakty a ani o ně nestojí.

Ve výkonu trestu odnětí svobody byl jednou a podle jeho slov se tam cítil nedobře.

Uznává, že udělal chybu a odsouzení považuje za spravedlivé.

Ve vězení docházel na bohoslužby, pořádané římskokatolickým knězem.

Po setkání se cítil jaksi uvolněnější, proto se jich opakovaně zúčastňoval.

Službu kněze vnímá jako pozitivní a potřebnou.

Po propuštění z vězení a delším pobytu pod mostem se od sociální pracovnice z MěÚ Volary dozvěděl o azylovém zařízení v Záblatí, kam posléze také přišel.

Po příchodu do DSP v Záblatí se nebrání společným setkáním s knězem a také dalším nabízeným aktivitám.

Přínos pastorační služby vidí v odreagování se.

Na možnost být po odchodu z DSP v kontaktu s jejími pracovníky a využívat nějaké další služby odpovídá, že určitě ano.

Při rozhovoru se choval velmi jistě, díval se zpříma do očí, odpovídal krátkými větami. Setkání s ním bylo nejkratším ze všech uskutečněných rozhovorů.

C) Závěrečné zhodnocení

Shrnutí: do nabízených duchovních aktivit se víceméně zapojuje.

Vliv pastorační služby: nedá se jednoznačně posoudit. Je to člověk s velkými životními zkušenostmi a spíše spoléhá jen sám na sebe.

Možnost reintegrace: je poměrně velká. Dělá všechno pro to, aby z DSP v co nejkratší době odešel. Má mnoho kontaktů a známých. Otázkou zůstává, jak a na co je využije.

Příloha č. XII.

Respondent č. 10

A) Výpis charakteristiky dotázaných z osobní dokumentace

Jméno: Jaroslav (II.)

Rok narození: 1956

Místo trvalého bydliště: Prachatice

Rodinný stav: rozvedený

Národnost: česká (Rom)

Vzdělání: základní

Příchod do DSP od/z: výkonu trestu

Datum posledního příchodu do DSP: 27. 12. 2010 (pobyt opakovaný)

B) Zaznamenání rozhovoru

Na úvodní otázku pan Jaroslav odpovídá, že pokládá ve svém životě za důležité mít stálou práci nebo brigádu, aby měl peníze na své denní potřeby. Dále by chtěl žít v přijatelném prostředí, uvádí jako mezi svými.

Ze své současné rodiny udržuje kontakty se svou sestrou a bratrem, ale jak říká, moc se zase vidět nemusí.

Ve vězení byl opakovaně a vězeňské prostředí na něj působilo nevalně a odpudivě. Na svobodě je to prý lepší.

Svou vinu si částečně připouští, ale délku trestu považuje za nepřiměřenou.

Ve vězení někdy zašel na bohoslužby, aby změnil prostředí a odreagoval se. O nějakou konkrétní pomoc nežádal.

Duchovního přicházejícího do vězení vnímal jako autoritu a zároveň jako člověka, který pomáhá druhým.

O azylovém zařízení v Záblatí se dozvěděl od prachatického kněze.

Po příchodu do DSP v Záblatí neměl žádný problém zapojovat se do nabízených pastoračních aktivit. Účastnil se setkání s knězem a rád se díval na promítané filmy.

Na otázku, co od pastorační služby očekává, odpovídá, že mu to pomáhá odreagovat se a zapomenout na starosti.

Na nabízenou možnost být po odchodu z DSP v kontaktu s jejími pracovníky a využívat nějaké další služby odpovídá kladně a také je již využívá.

Při rozhovoru se choval klidně a nijak neuhýbal pohledem.

C) Závěrečné zhodnocení

Shrnutí: do všech nabízených duchovních aktivit se bez problémů zapojuje. Je velmi pracovitý, ale nevydrží dlouho na jednom místě. V současné době se zdržuje u svých známých. V našem azylovém zařízení byl již poněkolkáté a po našem rozhovoru sdělil, že se chce vrátit.

Vliv pastore: je otevřený pastoračnímu působení, ale dává přednost svým potřebám. Navíc je závislý na alkoholu.

Možnost reintegrace: dle dosavadní zkušenosti s uživatelem se jedná spíše o krátkodobé osamostatnění.

Příloha č. XIII.

1. Vazební věznice v Českých Budějovicích

(Foto Pavel Pešek, 2011)

2. Dům sv. Petra v Záblatí

(Foto Pavel Pešek, 2010)

ABSTRAKT

PEŠEK, P. *Pastorace ve věznicích a následná duchovní péče o propuštěné*. České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce M. Opatrný.

Klíčová slova: křesťanská církev, pastorace, vězeňství, duchovní služba, věznice, vazební věznice, výkon trestu, vězeňský kaplan, azylový dům, sociální práce, azylové zařízení, lidé bez domova, bezdomovci, pastorační činnost

Práce se zabývá úrovní poskytované duchovní služby ve věznicích a vazebních věznicích v České republice a pastorační v azylovém domě sv. Petra v Záblatí.

Teoretická část vymezuje pojmy křesťanská církev a pastorace, dále se zaměřuje na věznice v České republice a na poskytovanou duchovní službu. Rozlišuje pojem Vězeňská duchovenská péče a Vězeňská duchovní služba. Dotýká se složité situace člověka po propuštění na svobodu.

Výzkumná část obsahuje metodiku výzkumu, charakteristiku zkoumaného vzorku a popis výzkumné metody. Pro získání dat od vězeňských duchovních je použita metoda dotazníkového šetření. Pro získání dat od respondentů – uživatelů je použit polostrukturovaný rozhovor. Po zpracování dat následuje celkové shrnutí. Celá práce má za úkol zjistit pozitivní vliv pastorace na člověka, který se ocitl v tíživé životní situaci.

ABSTRACT

PEŠEK, P. *Pastoral Care in Prisons and the Following Spiritual Care for the Released*. České Budějovice 2011. Bachelor's thesis. University of South Bohemia. Faculty of Theology. Department of Applied Theology. Supervisor M. Opatrný.

Key words: Christianity, pastoral care, prison service, spiritual care, prison, stockade, punishment execution, prison chaplain, asylum house, social work, asylum organisation, homeless people, pastoral activity

The thesis deals with the standard of spiritual care provided in prisons and stockades in the Czech Republic, and pastoral care in the St. Peter's Asylum House in Záblatí.

The theoretical part defines concepts of Christianity and pastoral care and it is focused on prisons in the Czech Republic and spiritual care that is provided in there. There is described and explained the concept of spiritual care in prisons. It examines the complicated situations of released prisoners.

The practical part includes the research methodology, characteristics of the examined sample and description of research method. Questionnaire investigation was used for gaining information from prison chaplains. Semi-structured interviews were used for gaining information from respondents. Data processing resulted into the final summary. The aim of the whole thesis is to find out a positive influence of pastoral care on people who found themselves in oppressive life situations.